

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA**

ANDRIUS ALASAUSKAS

Magistrantūros studijų programos Švietimo kokybės vadyba II kurso studentas

**DIENOS CENTRO DARBUOTOJŲ VEIKLA, UŽTIKRINANT VAIKŲ
UGDYMO(SI) KOKYBĘ: X CENTRO ATVEJIS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
lekt. dr. R. Ponelienė

Darbas originalus..... Andrius Alasauskas
(studento parašas)

Šiauliai, 2015

TURINYS

ĮVADAS	5
1. DIENOS CENTRO DARBUOTOJŲ VEIKLOS VAIKŲ UGDYMO(SI) KOKYBEI UŽTIKRINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	8
1.1. Vaikų dienos centrų specifika bei teisinis reglamentavimas	8
1.2. Socialinės rizikos šeimos vaikas, potencialus dienos centro klientas	12
1.3. Vaikų dienos centrų teikiamos socialinės paslaugos ugdymo(si) kokybės aspektu	15
1.3.1. Ugdymo(si) kokybės samprata	15
1.3.2. Ugdymo(si) kokybę lemiantys veiksniai	18
1.3.3. Mokymosi motyvai – esminis ugdymo(si) kokybės bruožas	20
1.3.4. Ugdymo(si) kokybė vaikų dienos centre	26
2. TYRIMO METODOLOGIJA	30
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	30
2.2. Duomenų rinkimo ir imties charakteristika	31
2.3. Tyrimo etika	31
2.4. Duomenų analizė	31
2.5. Tyrimo procedūra	31
2.6. Tyrimo kokybė	31
3. TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS	32
3.1. X vaikų dienos centro tikslų, uždavinių analizė	32
3.2. Vaikų dienos centro darbuotojų veiklos vaikų dienos centre specifika bei teisinio reglamento (dokumentų) analizė	33
3.3. VDC darbuotojų veiklos teisinė bazė, teisinės bazės analizė	37
3.4. VDC darbuotojų atliekamų funkcijų santykis su valstybės sukurtu teisiniu reglamentavimu	45
3.5. Vaikų dienos centro darbuotojų ugdomosios veiklos analizė	48
3.6. VDC darbuotojų vykdomos veiklos santykis su pokyčiais vaikų ugdymo(si) procese	52
DISKUSIJA	56
IŠVADOS	58
REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA:	60
PRIEDAI	

SANTRAUKA

Kiekvienos valstybės, ne išimtis ir Lietuvos, ateitis priklauso nuo augančio šalies jaunimo. Pastarųjų išsilavinimo kokybė, matuojama ugdymo(si) proceso metu įgytomis žiniomis, gebėjimais, vertybinėmis nuostatomis ir pan. Pagrindinis švietimo įstaigų uždavinys yra išugdyti asmenybes su gebėjimais, įgūdžiais, leidžiančiais aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Tačiau mokykla ne visada sugeba suteikti vienodas ugdymo(si) galimybes visiems vaikams, kadangi jas lanko skirtingų patirčių turintys vaikai. Vieni iš mokyklas lankančių yra socialinės rizikos šeimose augantys vaikai. Pastarieji gali gauti pagalbą vaikų dienos centruose. Vaikų dienos centrai funkcionuoja kaip priemonių sistemos, skirtos vaiko teisių ir teisėtų interesų bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančios ir vaiko socializacijos, ugdymo bei socialinės, psichologinės, specialiosios, pedagoginės, informacinės ar kitos pagalbos teikimo sistemos, sudėtinė dalis (Masiliauskienė, Griškutė, 2010).

Tyrimo duomenys reikšmingi, kadangi šalies mastu, socialinės rizikos šeimų, bei jose augančių vaikų skaičius yra neproporcingai didelis ir tas gyventojų sluoksnis yra iš tų, kuris labiau pažeidžiamas, valstybės institucijoms reikėtų labiau domėtis vaikų dienos centrų vykdoma veikla ir labiau bendradarbiauti, nes tai galėtų būti žymiai didesnė paskata vaikų ugdymo(si) kokybės procesui. Teisinis reglamentavimas, reguliavimas, kontrolė ir valstybės dėmesys yra labai svarbus, tačiau ne visos sritys sulaukia vienodo valstybės susirūpinimo. Lietuvoje veikiantys vaikų dienos centrai neturi vientisos idėjos, menkai bendradarbiauja tarpusavyje. Tik pastaruoju metu atkreiptas dėmesys į dienos centrų personalo kvalifikaciją, pradėta ieškoti inovacijų sudarant sąlygas vaikų visapusiškam vystymuisi. Kyla klausimas - kokias funkcijas atlieka vaikų dienos centrų darbuotojai, siekdami stiprinti vaikų ugdymo(si) kokybę? Tyrimo objektu tampa vaikų dienos centro darbuotojų veikla ir siekiama tikslo, atskleidžiant dienos centro darbuotojų veiklą, užtikrinančią vaikų ugdymo(si) kokybę. Siekiant atskleisti darbo tikslą, vykdoma mokslinės literatūros, dokumentų ir kokybinė tyrimo duomenų analizė. Tyrimo duomenims surinkti naudojamas interviu metodas. Atliekant darbą, taikyta atvejo tyrimo strategija, kurios ypatumas toks, kad tyrimą sudaro vienas atskiras objektas, tyrimo atveju – veikla institucijoje. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų, lankančių X dienos centrą, ugdymo(si) kokybė turi svarių gerėjimo požymių. Dienos centrų veikla grindžiama siekiamybe, daryti viską, kad vyktų kuo geresnis integravimasis į visuomenę, apimant socialinius įgūdžius, ugdymą(si), saviraišką. Dienos centrų veiklą reglamentuojančios teisinės bazės, dokumentų analizė parodė, kad įstatyminė bazė tiksliai neapibrėžia vaikų dienos centrų veiklos.

SUMMARY

For each country, not the exception and Lithuania, the future depends on increasing the country's youth. Youth's education quality measured by acquired knowledge, skills, values and attitudes in educational process. The main task of educational institutions is to equip individuals with skills that lets to actively participate in the society. However, the school is not always able to provide the same educational opportunities for all the children, because there is children with different experiences. Some children that attend school is from the families, that are in the social risk. Those children can get help in child day care centers. Child day care centers functions as a measures system component that includes system of child rights and legitimate interests, safety of society needs, childs socialization, education and social, psychological, pedagogical, informatikon or other assistance (Masiliauskienė, Griškutė, 2010).

The research data is significant, because nationwide, the number social risk children is disproportionante large, and that population of children is more vulnerable. Public authorities should raise interest in children's day care centers, because that could be a much bigger incentive for children education process. Legal regulations, control and countrys attention is very important, but there is areas that do no receive the countrys concern. Child day care centers that are in Lithuania, do not have solid ideas, have poor level of cooperation. Only recently drawn attention to day care centers qualifications of the staff, started to look for innovations enabling the full development of children. The question - what functions are performed by employees of day care centers, in order to enhance children's education quality? The object of the research becomes the activity of day care center employees. The aim of purpose is to reveal the activity of day care center employees that ensures children's quality education. In order to reveal the purpose of the work, the scientific literature, documents and qualitative data analysis where performed. The data of the research is collected by the method of interview. In the work progress a case study strategy is applied. The peculiarity of a case study strategy is that research includes one object, the research case – activity in the institution. The results of the research showed, that children who attend day care centers, have good signs of improvement. The activity of day care centers is based on the aspiration to do everything, to get better integration into society, including social skills, education, self expression. Day care centers analysis of documents showed that the legal framework does not specify the children's day care center activities.

IVADAS

Temos aktualumas.

Šiuolaikinėje visuomenėje kokybės klausimas akcentuojamas, beveik visose gyvenimo sferose. Ne išimtis yra kokybiškas ugdymas(is). Ugdymo(si) kokybė, suvokiama, kaip sutartinių vertės požymių visuma, kuri rodo, koku laipsniu, būdais bei priemonėmis švietimo įstaiga pasiekia savo paskirčiai būdingų nacionalinės švietimo sistemos ugdymo tikslų, tenkina ugdytinių poreikius, padeda pasiekti moksleiviams asmenybės brandos, geba valdyti procesus ir sąlygas (Barkauskaitė, Bruzgelevičienė 2004).

Kiekvienos valstybės, ne išimtis ir Lietuvos, ateitis priklauso nuo augančio šalies jaunimo. Pastarųjų išsilavinimo kokybė, matuojama ugdymo(si) proceso metu įgytomis žiniomis, gebėjimais, vertybinėmis nuostatomis ir pan. Pagrindinis švietimo įstaigų uždavinys yra išugdyti asmenybes su gebėjimais, įgūdžiais, leidžiančiais aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Tačiau mokykla ne visada sugeba suteikti vienodas ugdymo(si) galimybes visiems vaikams, kadangi jas lanko skirtingų patirčių turintys vaikai. Vieni iš mokyklas lankančių yra socialinės rizikos šeimose augantys vaikai.

Vaikams savo poreikius ir ypač socialinius poreikius patenkinti, bei labiau įsilieti į ugdymo(si) procesą mokykloje, pagalbą gali suteikti savivaldybės ir jose veikiančios vaikų teisių apsaugos tarnybos, socialinės paramos skyriai, šeimos paramos bei krizių centrai, pedagoginės-psichologinės tarnybos, globos namai, švietimo įstaigos, nevyriausybinės visuomeninės organizacijos, seniūnijos, vaikų dienos centrai. **Vaikų dienos centrai** funkcionuoja kaip priemonių sistemos, skirtos vaiko teisių ir teisėtų interesų bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančios ir vaiko socializacijos, ugdymo bei socialinės, psichologinės, specialiosios, pedagoginės, informacinės ar kitos pagalbos teikimo sistemos, sudėtinė dalis (Masiliauskienė, Griškutė, 2010).

Anot A. Gumuliauskienės ir J. Smilgienės (2010), prioritetas ugdymo(si) kokybei teikiamas bendrojo lavinimo mokykloms. Su autorių pateikta pozicija sutinkama, kad Lietuvos švietimo politikos požiūris dabartinais laikais yra būtent toks. Atitinkamas švietimo politikų požiūris į vaikų dienos centrų veiklą galėtų pagerinti švietimo kokybės klausimų įgyvendinimą bendrojo lavinimo mokyklose, dirbant su skirtingos socialinės grupės vaikais. Anot I. Sipovič (2007), Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato tik bendruosius reikalavimus vaikų dienos centrams bei jų teikiamoms paslaugoms. Svarbu nustatyti vienodus, detalius reikalavimus, sukurti detalius vertinimo kriterijus. Tokiu būdu būtų galima periodiškai vertinti vaikų dienos centrų veiklą, tiksliau nustatyti jų infrastruktūros plėtros prioritetus bei pagrįsti dienos centrų skiriamų valstybės biudžeto asignavimų naudingumą.

Tyrimo problema.

Lietuvos Respublikoje institucijos ir jų veikla yra vienaip ar kitaip teisiškai apibrėžta. Teisinis reglamentas, reguliavimas, kontrolė ir valstybės dėmesys yra labai svarbus, tačiau ne visos sritys sulaukia vienodo valstybės susirūpinimo. Lietuvoje veikiančios vaikų dienos centrai neturi vientisos idėjos, menkai bendradarbiauja tarpusavyje, tik pastaruosiu metu atkreiptas dėmesys į dienos centrų personalo kvalifikaciją, pradėta ieškoti inovacijų sudarant sąlygas vaikų visapusiškam vystymuisi. Kyla klausimas - kokias funkcijas atlieka vaikų dienos centrų darbuotojai, siekdami stiprinti vaikų ugdymo(si) kokybę?

Tyrimo objektas. Dienos centro darbuotojų veikla.

Tyrimo tikslas – atskleisti dienos centro darbuotojų veiklą, kuri užtikrina dienos centrus lankančių vaikų, ugdymo(si) kokybę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriniame kontekste atskleisti dienos centrų veiklos esmę bei darbuotojų veiklą, užtikrinančią vaikų ugdymo(si) kokybę.
2. Apžvelgti dienos centro veiklą reglamentuojančią teisinę bazę.
3. Atskleisti dienos centro darbuotojų veiklą, skatinančią vaikų ugdymo(si) kokybę.
4. Apžvelgti dienos centro darbuotojų, užtikrinančių vaikų dienos centrų veiklą, požiūrį į vaikų dienos centrus kuruojančias institucijas bei teisinį reglamentą.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai metodai: (Mokslinės literatūros analizė)
2. Empiriniai metodai: (Dokumentų analizė, interviu (pusiau struktūruotas), kokybinė tyrimo duomenų analizė)

Tyrimo metodologija.

Atliekant darbą, taikyta atvejo tyrimo strategija. Anot B. Bitino, L. Rupšienės, V. Židžiūnaitės (2008), šios strategijos ypatumas toks, kad tyrimą sudaro vienas atskiras objektas, tyrimo atveju – veikla institucijoje. Pasak Bitino (2006), tyrėjas iš įvairių šaltinių renka informaciją apie tyrimui reikšmingus objekto požymius, jo raidą, vidinius ar išorinius ryšius, teisinius, ekonominius ar kitus aspektus, sąsajas su kitais objektais.

Tyrimo imtis ir organizavimas.

Interviu (pusiau struktūruoto) metodu buvo apklausti 4 vieno iš Šiauliuose savo veiklą vykdančių Vaikų dienos centrų darbuotojai. Tyrimas vykdytas dienos centro patalpose 2015 m.

balandžio mėn. 19-20 dienomis. Analizei pasirinktas X dienos centras, kadangi darbo autorius yra susipažinęs su darbuotojais bei centru lankančiais vaikais, centro veiklos specifika. Ši patirtis leidžia kokybiškiau išanalizuoti darbo problemą, nes su centro darbuotojais ir jų lankančiais vaikais yra atliktas tam tikras įdirbis.

Tyrimo naujumas / reikšmingumas.

Darbas reikšmingas tuo, kad buvo parodytas skirtingų šalių požiūris į aspektą, t.y. Lietuvos Respublikos institucijų, atsakingų už švietimą bei socialinius dalykus ir Lietuvoje veikiančių vaikų dienos centrų požiūris į vaikų iš socialinės rizikos šeimų, lankančių dienos centrų, ugdymo(si) kokybę. Tai nustatyta atliekant dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų bei jų darbuotojų veiklą, analizę. Atskleisti veiksniai, gerinantys vaikų ugdymo(si) kokybę bendrojo lavinimo mokykloje. Tyrimo duomenys reikšmingi, kadangi jie, galimai, parodo, kad yra įvairesnių būdų gerinti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, ugdymo(si) kokybę. Kadangi, šalies mastu, socialinės rizikos šeimų, bei jose augančių vaikų skaičius yra neproporcingai didelis ir tas gyventojų sluoksnis yra iš tų, kuris labiau pažeidžiamas, valstybės institucijoms reikėtų labiau domėtis vaikų dienos centrų vykdoma veikla ir labiau bendradarbiauti, nes tai galėtų būti žymiai didesnė paskata vaikų ugdymo(si) kokybės procesui.

Darbo struktūra.

Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, kurį sudaro 61 šaltiniai, 5 priedai. Darbe pateikiama 15 lentelių ir 2 paveikslai.

1. DIENOS CENTRO DARBUOTOJŲ VEIKLOS VAIKŲ UGDYMO(SI) KOKYBEI UŽTIKRINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Vaikų dienos centrų specifika bei teisinis reglamentavimas

Vaikų dienos centrai pradėti steigti jau nuo 1994 metų nevyriausybinių organizacijų iniciatyva (Sipovič, 2007). Vaikų dienos centras – įstaiga ar jos padalinys, teikiantis dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kitas paslaugas vaikams siekiant normalizuoti jų santykius su socialine aplinka. Vaikų dienos centras apibūdinamas kaip socialinių paslaugų įstaiga, kurios paskirtis – teikti dienos globos, ugdymo, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kt. paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant gyvenimo kokybę mažas pajamas turinčių ir probleminių šeimų vaikams ir siekti normalizuoti jų santykius su socialine aplinka (Socialinių paslaugų katalogas, 2006).

Vaikų dienos centras priskiriamas prie nevyriausybinės organizacijos. Nevyriausybinių organizacijų suprantama kaip valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas (LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, 2013).

Nacionalinėje vaikų dienos centrų 2005-2007m programoje vaikų dienos centras apibūdinamas kaip viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams. E. Griškutė ir V. Masiliauskienė (2010) pastebi, kad Lietuvoje vaikų dienos centras suprantamas kaip socialines paslaugas teikianti organizacija, arba jos padalinys, kuris teikia socialinę pagalbą socialinės rizikos šeimoms bei jose augantiems vaikams ir inicijuojantis jų švietimą bei ugdymą.

Anot Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos, bendruomenės komunikuodamos su savivaldybėmis įkuria vaikų dienos centrus. Dienos centruose vyksta vaikų maitinimas, pamokų ruošą, laisvalaikio organizavimas. Dienos centrai teikia dieninę vaikų priežiūrą ir papildomą paslaugų spektrą sukurtą taip, kad būtų patenkinti esminiai vaiko asmenybės poreikiai, kuriuos stokoja suteikti vaiko šeimai. Prevencinės programos dienos centruose vykdomos, siekiant rizikos grupės vaikų integracijos į mokyklą, aplinką, visuomenę, apsaugant vaikus nuo išnaudojimo ir prievartos bei išvengiant vaiko ėmimo į globą. Dienos centrai pasiteisino ir ekonominiu požiūriu: vaikų išlaikymas dienos centre daug pigesnis negu valstybinėse globos institucijose. Dienos centruose yra išvystytas savanoriškas darbas - šalia profesionalių socialinių darbuotojų dirba ir savanoriai aukštųjų mokyklų studentai, pedagogai, menininkai.

Vaikų dienos centro paskirtis yra traktuojama kaip nestacionarios vaikų priežiūros vykdymas, papildomų paslaugų organizavimas tokiu būdu, kad būtų patenkinami esminiai, šeimoje dėl tam tikrų priežasčių netenkinami, vaiko poreikiai.

Taigi, vaikų dienos centro veiklos teisinio reglamentavimo kontekste skiriami šie pagrindiniai veiklos tikslai (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010):

- organizuojant socialinės rizikos šeimose augančių vaikų ugdymą, neformalųjį švietimą ir užimtumą, socialinį darbą su socialinių problemų turinčiais tėvais spręsti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų socialinius rūpesčius ir problemas;
- užtikrinti sąlygas vaiko socializacijai, vykdyti vaikų įsitraukimo į nusikalstamą veiklą prevenciją, koordinuoti socialinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms teikimą.

Minėtiems tikslams įgyvendinti išskiriami šie esminiai vaikų dienos centro uždaviniai:

- siekiant ugdyti atitinkamus socialinius įgūdžius (bendravimo, bendradarbiavimo, savarankiškos veiklos ir pan.), kurie yra reikalingi integruojantis į visuomenę socialinės rizikos šeimoms ir vaikams teikti įvairias socialines paslaugas (švietimo, materialinio pobūdžio, psichologines ir kt.);
- aktyviai dirbti su socialinės rizikos šeima, siekiant užtikrinti pakankamai geras sąlygas vaikui augti savo šeimoje;
- organizuoti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, laisvalaikį, su tikslu vykdyti prevencinę veiklą šių socialinės rizikos veiksnių – narkotinių ar psichotropinių medžiagų, alkoholio vartojimas, nusikalstama veikla ir kt.;
- išugdyti socialinės rizikos šeimose augančius vaikus žmonėmis, pasižyminčiais savarankiškumu ir tvirtu charakteriu, turinčiais tvirtas moralines normas ir vertybines nuostatas;
- prisidėti prie bet kokių socialinių problemų šalinimo bei prevencinės veiklos vykdymo, bei socialinio saugumo užtikrinimo visuomenėje (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010).

Aptariant tikslus ir uždavinius, dienos centrų veikla grindžiama siekiamybe, daryti viską, kad vyktų kuo geresnis integravimasis į visuomenę, apimant socialinius įgūdžius, ugdymą(si), saviraišką.

Apimant visus dienos centrus Lietuvos vaikų dienos centrų asociacija pateikia savo veiklos gaires, kurios leistų pasiekti dienos centrų tikslus ir uždavinius:

- Rengti ir leisti informacinius ir metodinius leidinius;
- Rūpintis Lietuvos dienos centrų darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimu;
- Organizuoti seminarus, konferencijas ir kitus renginius;
- Nustatyti dienos centrų kūrimo ir veiklos sričių standartus ir kontroliuoti jų įgyvendinimą.

Autorių pateikti tikslai ir uždaviniai suponuoja tai, kad vykdomas plataus profilio ugdymas, atsižvelgiant į tai, jog vaikams iš socialinės rizikos šeimų reikalingas išsamesnis pagalbos paketas. Apibendrinant, vaikų dienos centro tikslai integruoti į neigiamos šeimos įtakos mažinimą vaikui, gebėjimų ugdyti saviraišką skatinimą, sąlygų vaikui jaustis saugiam sudarymą, intelektualaus pažintinio ir kūrybinio akiračio plėtojimą, mokymosi motyvacijos skatinimą, asmeninės higienos įgūdžių ugdymą, taip pat vaikų maitinimą, bendravimą su jų tėvais bei įvairiomis institucijomis.

Lietuvos Respublikos įstatyminėje bazėje taip pat funkcionuoja tam tikri dokumentai apibūdinantys dienos centrus bei jų veiklą. Vaikų dienos centro veikla teisiniu atžvilgiu yra reglamentuojama tokiais teisės aktais kaip: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (Žin., 2003-06-28 Nr. 63-2853), Lietuvos Respublikos Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 m. programa (Žin., 2004-12-01 Nr. 1525), Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006-02-11 Nr. 17-589), Lietuvos Respublikos Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (Žin., 2004-01-17 Nr. 9-254), taip pat Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (Žin., 2006-04-10 Nr. 43-1570).

Taip pat įtraukiami tokie teisės aktai:

- Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501);
- Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992-11-30, Nr. 33-1014);
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (Žin., 2000-09-06, Nr. 74-2262);
- Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas (Žin., 2004-01-13, Nr. 7-128);
- Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas (Žin., 2004-02-14, Nr. 25-752);
- Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996-04-12 Nr. 33-807);
- Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas (Žin., 1999-09-01, Nr. 115-3228);
- Lietuvos Respublikos Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (Žin., 2006-01-12, Nr. 115- 3228);
- Lietuvos Kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės ir ministerijų nutarimai ir Vaikų dienos centro nuostatai.

Diskutuojant apie teisės aktus, reglamentuojančius dienos centrų veiklą, galima pastebėti, kad nėra sukurtas išsamus, konkretus dokumentas. Pati įstatymų bazė atrodo plati, tačiau taip atrodo tik iš pirmo žvilgsnio, realiai ji - netobula ir tiksliai neapibrėžianti vaikų dienos centrų veiklos. Pastarosios institucijos vadovaujasi visa eile kitų įstatymų, kurie įvelia neatitikimus, painiavą organizacinėje veikloje. Galima teigti, kad vaikų dienos centrai savo veiklą organizuoja labiau programų įstatymine baze, kuri turi atitikti Europos Sąjungos ir Lietuvos įstatymų bazę. Todėl svarbiausia tikslinti vaikų dienos centrų apibrėžtį, jų vykdomą veiklą įstatymų lygmenyje.

Tyrimui pasirinkto dienos centro darbuotojai vieningai teigė apie skurdžią vaikų dienos centrų teisinę bazę ir paminėjo, jog pagrindinis dokumentas, kuris reglamentuoja dienos centrus kaip įstaigas, dirbančias su socialinės rizikos šeimomis bei jų vaikais, yra socialinių paslaugų katalogas, tačiau panagrinėjus pastarąjį, jokio konkretumo nerasta, tik apibrėžimai. Labiau koncentruotas ir apibrėžtas tampa tik vaikų dienos centrų finansavimo klausimas.

Anot I. Sipovič (2007), dienos centrų plėtros suaktyvėjimas prasidėjo LR Vyriausybei patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą. Dienos centrams atsirado galimybė gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. Akivaizdūs programos įgyvendinimo rezultatai: pagerėjęs dienos centrus lankančių vaikų pažangumas ir elgesys, padidėjęs jų socialinis atsparumas ir pasitikėjimas savimi, pagerėję santykiai šeimoje. Tai paskatino LR Vyriausybę ir toliau remti vaikų dienos centrus. Nacionalinė nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų programa buvo tęsiama ir 2005 – 2007 metais ir vykdoma iki šiol. Šiuo metu vadinama „Vaikų dienos centrų plėtra savivaldybėse, teikiant nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir šeimoms“.

Nuo 2014 m. toliau tęsiama paslaugų šeimai plėtra, įtraukiant nevyriausybines organizacijas ir aktyvinant bendruomenes. 2014 m. įgyvendinant Vaiko gerovės 2013–2018 m. programos priemones, numatoma plėsti vaikų dienos centrus savivaldybėse, teikiant nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir šeimoms. Šiam tikslui yra numatomas didesnis finansavimas (Nacionalinė reformų darbotvarkė, 2014). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija¹ įgyvendindama Vaiko gerovės 2013–2018 metų programą ir jos įgyvendinimo priemonių plano 1.2. priemonę „Plėsti vaikų dienos centrus savivaldybėse, teikiant nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir šeimoms“, kiekvienais metais skelbia Vaikų dienos centrų projektų rėmimo konkursą. Konkursas rengiamas dėl to, kad būtų atrinkti prioritetai labiausiai atitinkantys projektus, kuriuos įgyvendinant būtų siekiama teikti dienos socialinės priežiūros paslaugas. Vaikų dienos centrų teikiamų paslaugų gavėjai – socialinės rizikos šeimose, kurios yra įtrauktos į socialinės rizikos šeimų, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus apskaitą bei nepasiturinčių gyventojų, kurie gauna socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą, vaikai.

Vaikų dienos centrų projektams teikiamus prioritetus, reikalavimus projektams, paraiškų teikimo, projektų atrankos ir vertinimo, finansavimo, vykdymo tvarką ir kontrolę bei kaip turi būti organizuojamas projektų vertinimo komisijos darbas reglamentuoja Vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatai, patvirtinti Socialinės apsaugos

¹LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/neyvriasybiniu-organizaciju-sektorius/vaiku-dienos-centru-konkursas.html>

ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. A1-585 (Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. gruodžio 31 d. įsakymo Nr. A1-722 aktuali redakcija).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2013 metais priemonės įgyvendinimui skirta 2283075 Eur (7,883 mln. Lt). Valstybės biudžeto lėšomis buvo finansuoti 203 vaikų dienos centrų projektai, kuriuose dienos socialinės priežiūros paslaugos suteiktos 6274 vaikams. 2014 metais sutartys pratęstos su 171 organizacija ir papildomo konkurso būdu finansuota 50 projektų. 2014 metais priemonės įgyvendinimui skirta 2369961 Eur (8,183 tūkst. Lt). 2015 metais priemonės įgyvendinimui finansavimas padidintas iki 2659584 Eur (9,183 mln. Lt), sutartys pratęstos su 166 organizacijomis, o papildomo konkurso būdu finansuotos 49 organizacijos.

1.2. Socialinės rizikos šeimos vaikas, potencialus dienos centro klientas

Šeima sukuria geriausias sąlygas rengti žmogų gyvenimui. Tėvų meilė vaikams, nepriekaištingi tarpusavio santykiai, artimas bendravimas žmogui padeda suvokti estetiškas ir etines vertybes, normas bei pratina jas taikyti kasdieniame gyvenime (Miškinis, 2003). Pastarajam autoriui antrina ir M. Pileckaitė – Markovienė (2007), teigdamos, jog šeimą galime suvokti kaip daugiau nei teisinį, visuomeninį, ekonominį vienetą. Tai meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta perduoti bei mokyti kultūrinės, etinės, visuomeninės, dvasinės bei religines vertybes, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei. Panašiai sako ir D. Alifanovienė, A. Vaitkevičienė bei V. Kaušienė (2014) nurodydamos, kad atlikti moksliniai ir praktiniai tyrimai nusako šeimos, kaip vieną iš esminių faktorių, lemiančių vaiko asmenybės raidą.

Dauguma mokslininkų (Uzdila (1993), Butkienė, Kepalaitė (1996), Leliūgienė (1997), Barkauskaitė (2001), Kvieskienė (2003), Augutienė (2008) ir kt.) akcentuoja šeimos vaidmenį vaiko socializacijos procese. Kartu šeimai tenka ir pagrindinė atsakomybė už vaiką įvairiose sferose. Tačiau šeima, dėl tam tikrų aplinkybių, kartais nepajėgi sukurti vaikui aplinką, skatinančią tinkamą socializaciją.

Šeima ir jos gyvensena bei bendravimas ir yra ta lemtinga socialinė aplinka, kuri daro ypatingą poveikį vaiko socialinio funkcionavimo sėkmei. P. Dereškevičius (2000) teigia, kad šeimos gyvenimo būdo, darnos, savitarpio santykių bei suaugusiųjų šeimos narių santykių su vaiku įtaka jo tolimesniam elgesiui, jo santykiams su kitais žmonėmis yra lemiamas. Tėvo ir motinos gyvenimo tikslai bei interesai, savo vietos visuomenėje supratimas, pažiūros ir įpročiai veikia nepilnametį ir formuoja jo pažiūras į gyvenimą ir į visuomenės vertybes. Taip antrina tokios autorės, kaip A. Lidaka ir S.Lanka (2014), teigdamos, kad geriausias būdas padėti vaikams yra pagalba visai šeimai, kadangi socialinės rizikos šeima yra paveikta daugelio

problemu, tokiu, kaip nedarbas, alkoholizmas, prievarta tarp šeimos nariu, netinkamas auklėjimas ir iš to kylančios pasekmės. Be abejonės, negalima teigti, kad tokios problemos kamuoja tik socialinės rizikos šeimas.

Remiantis LR Valstybine šeimos koncepcija, socialinės rizikos šeima suvokiama kaip šeima, „kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui“ (LR valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008 p. 3).

I. Leliūgienė (2003) teigia, kad **socialinės rizikos šeima** – tai šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas. Ji neišvengiamai yra nevisavertiškumo būsenos. Tai pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, auginančios neįgalius vaikus, nepilnos šeimos. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu.

Reziumuojant, socialinės rizikos šeimą galima suprasti kaip šeimą, kuri dėl savo neigiamos elgsenos arba ekonominių, socialinių veiksmų netinkamai atlieka arba išvis neatlieka šeimos statutui pavestą socialinį vaidmenį bei funkcijas.

Socialinė aplinka sudaro arba nesudaro sąlygas tinkamai vaiko priežiūrai, jo fiziologinėms ir psichologinėms reikmėms tenkinti. Vaiką supanti konfliktinė aplinka turi įtakos jo emocinei raidai, o augant ir didėjant gyvenimo patyrimui gali tapti asmenybės raidos sutrikimų priežastimi. Dauguma šeimos tyrinėtojų teigia, kad vaikai iš nedarnių šeimų, taip pat ir iš šeimų, kuriose trūksta suaugusiojo žmogaus priežiūros, dažnai neįgyja socialiai priimtinių problemų sprendimų įgūdžių. Vaikai neatpažįsta tinkamo elgesio, nėra paskatinami (Pileckaitė – Markovienė, 2007).

G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) pateikia L. Niebrzdydowskio išskirtus 16 veiksmų, kurie veikia vaiko intelekto raidą. Tai tinkamas vaiko maitinimas, glaudus emocinis vaiko ir tėvų ryšys, būtiniausių materialinių poreikių tenkinimas, lavinimo poreikių įvairumas, asmenybės ugdanti aplinka, vaikui įveikiamų situacijų kūrimas, situacijos, kuriose pats vaikas priimtų sprendimus, palanki aplinkinių nuomonė ir pripažinimas, vaiko įtraukimas į diskusijas, tėvų pastangos turtinti vaiko žodyną, turiningas bendrai organizuotas tėvų ir vaikų laisvalaikis, vaiko įtraukimas į natūralų stebėjimą, vaiko dalyvavimas prižiūrint augalus, naminius gyvūnėlius ir kitos galimybės pajusti sėkmę. Pasak M. Pileckaitės-Markovienės (2007), vaiko emociniai

sutrikimai labiausiai pastebimi jo elgesyje, veikloje, mokykloje jie nesutaria su klasės draugais, auklėtojais, mokytojais. Vaikai iš nedarnių šeimų ne tokie pareigingi, prastai atlieka namų užduotis, dažniau konfliktuoja su bendraamžiais ir suaugusiais. Anot V. Černiaus (2006), paaugliams mokykla patinka, nors jie dažnai ir sako, kad nemėgsta mokyklos arba, kad mokykla niekam tikusi. Paaugliai dažniausiai eina į mokyklą dėl kitų vaikų. Su tais pačiais vaikais stumdomasi, erzynamasi, bet taip pat su tos pačios lyties draugu einama koridoriumi apsikabinus. Autorius taip pat teigia, kad mokykloje paaugliams patinka diskutuoti, kartais įsiliepsnoja tokios aistros, kad tenka įsikišti mokytojams. Į mokyklą mėgstama atvykti anksčiau, kad spėtų pasišnekučiuoti, ypač po savaitgalių, pirmadieniais.

Socialinės rizikos šeimų vaikai neretai patiria skurdą, fizinį ir/arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių. Biologinių tėvų apleisti vaikai patiria psichologinių traumų, kurios suformuoja atitinkamą pasaulėžiūrą. Kitaip sakant, socialinės rizikos šeimose nesudaroma fizinė, emocinė ir psichologinė aplinka, reikalinga sveikam ir harmoningam vaiko vystymuisi (Rupkuvienė, 2008).

Vaikas, augantis socialinės rizikos šeimoje, turi daug rizikos faktorių, slopinančių visapusišką vystymąsi. Palaipsniui tokie vaikai įgyja tam tikrus bruožus, trukdančius tinkamai socializacijai. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų bruožai gali būti tokie:

- Neprižiūrėti, purvini, alkani, neturintys galimybių ir priemonių lankyti mokyklą, t.y. netenkinami jų fiziniai ir dvasiniai poreikiai;
- Mokomi neigti realybę – kai tėvai neigia, kad tai, ką vaikas mato ir/ar jaučia, yra tiesa;
- Ignoruojami, nevertinami, kritikuojami dėl to, ką galvoja ar jaučia;
- Perdėtai kontroliuojami ar globojami;
- Emociškai atstumti;
- Atriboti nuo bendravimo su kitais šeimos nariais ar bendraamžiais bei nuo dalyvavimo visuomeninėje veikloje;
- Skatinami vartoti alkoholį ar narkotines medžiagas;
- Patiriantys fizinę, psichologinę, seksualinę prievartą².

Tai tokie bruožai, kurie visuomenėje suvokiami kaip itin žalojantys socializacijos procesą, ir tokių bruožų naikinimas turėtų būti vienas svarbiausių valstybės socialinės politikos, struktūruotos darbe su socialinės rizikos šeimomis, uždavinių.

Anot I. Leliūgienės (2003), socialinės rizikos šeimose augantys vaikai patiria socialinį ir pedagoginį apleistumą, jiems trūksta tėvų ar juos pakeičiančių asmenų globos, dėmesio,

² Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro Įsakymas „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 9-254.

supratimo bei rūpinimosi. Gana dažnai neprižiūrimi vaikai gyvena po vienu stogu su tėvais ir jaučia emocinį prisirišimą vienam šeimos nariui ar visai šeimai, bet tie ryšiai yra labai menki, linkę sumažėti ir iširti. Esant netinkamai vaiko priežiūrai ir materialiniam išlaikymui, poreikių ir interesų skirtumui, susidaro reali grėsmė vaiko fiziniams, psichiniams ir moraliniams nukrypimams.

Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai apibūdinami kaip socialiai apleisti, nes jie patiria skurdą, įvairių tipų smurtą, nepriežiūrą, jiems nesudaroma tinkama emocinė, fizinė bei psichologinė aplinka, reikalinga tinkamam ir sveikam vaiko vystymuisi. Todėl tokių šeimų vaikai neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų, teigiamų socialinių ir kitų įgūdžių, todėl jie patiria problemų ne tik šeimoje, bet ir už šeimos ribų. Tai pasireiškia bendraujant su kitais bendraamžiais ar suaugusiais, mokykloje vaikai jaučiasi nepatogiai ir nesaugiai, todėl vengia ją lankyti. (Masiliauskienė, Griškutė, 2010).

Analizuojant mokslinę literatūrą bei žinant socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų situaciją praktiškai, galima daryti išvadas, kad didelė dalis tokių šeimų turi tas išvardintas problemas ir šiuo metu situacija tikrai negerėja.

Pagrindiniai vaikų patekimo į dienos centrą būdai yra vaiko teisių apsaugos skyriaus nukreipimu, kadangi socialinės rizikos šeima yra įtraukta į sąrašą. Taip pat į dienos centrą nukreipti gali socialinės paramos centras. Galimas policijos komisariato inspektoriaus nukreipimas ir kt. (mokymo įstaigos socialinių darbuotojų rekomendavimas, vaikai ateina patys) (Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras, 2007).

Galima sakyti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždarą ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka - šeima, kurioje jis auga. Tad jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitais gyvenimo modeliais, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą.

1.3. Vaikų dienos centrų teikiamos socialinės paslaugos ugdymo(si) kokybės aspektu

1.3.1. Ugdymo(si) kokybės samprata

Vyrauja nuomonė, kad XXI amžius yra kokybės amžius, nes vartotojai tampa vis reiklesni, o kokybė tampa ne tik verslo, ekonominio stabilumo, bet ir socialinės sėkmės veiksniumi. Visų sričių kokybė (socialinių paslaugų, technologijų, žmogaus gyvenimo) tampa vienu aktualiausių šių dienų bruožų (Vilkonienė, 2007).

Dauguma žmonių nesugeba tiksliai apibrėžti žodžio „kokybė“. Žodynuose dažniausiai naudojami apibrėžimai yra „puikumas“ ar „ypatybės“. Trys įprastinės apibrėžtys reiškia

tobulumo laipsnį, vidinę ar išskirtinę ypatybę ar bruožą, esminę ar išskirtinę ypatybę, atributą (Barczyk, 1998). Bendrąja prasme tinkamiausiai kokybė suvokiama kaip turimų charakteristikų visumos atitiktis reikalavimams laipsnis. Reikalavimai dažniausiai nustatomi atsižvelgiant į vartotojų poreikius, norus ir lūkesčius, kitaip tariant, kokybė yra vartotojo patenkinimo lygis (Kaziliūnas, 2007). Tačiau kokybė įgauna visai kitą prasmę edukacinėje sferoje. Anot L. Jovaišos (2007), pati kokybė suvokiama kaip vertybinis procesų, daiktų ir reiškinių apibrėžtumas, kuris apibūdina jų skirtingumą nuo kitų objektų. Pastarasis terminas pedagogikoje ir ugdymo praktikoje įvardija geresnį ko nors išsivystymą, rangą. Ugdymą autorius supranta kaip asmenybę kuriantį žmonių bendravimą sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis. Ugdymas yra plačiausia sąvoka, kurią papildo auklėjamasis mokymas, lavinamasis mokymas bei lavinamasis auklėjimas.

Ugdymas paaiškinamas dviem aspektais, t.y. individualus (ugdytojas – ugdomasis) ir institucinis (švietimo sistema, kitos visuomeninės institucijos – ugdytinis). Institucinis ugdymas sudaro sąlygas individui mokytis visą gyvenimą, kad būtų pritaikta prie nuolat kintančio visuomeninio gyvenimo, įsisavintos naujos žinios ir technologijos. Individualus ugdymas skatina mokytis ir tobulėti kaip asmenybei (Jakavičius, 1998). Ugdymo universalumas galėtų aprėpti vertikaliąją ugdymo liniją, visas individo savybes – kūno ir dvasios galias, visas saviraiškos sritis (1 lentelė):

1 lentelė. **Vertikalusis ugdymo universalumas (Jovaiša, 2007)**

Individo savybės	Individo saviraiškos sritys
<p>Dvasinės</p> <p>Kultūrinės</p> <p>Socialinės</p> <p>Psichinės</p> <p>Fizinės</p>	<p>Sakralumo</p> <p>Tikėjimo</p> <p>Kitų idealiųjų vertybių</p> <p>Mokslo</p> <p>Meno</p> <p>Technikos</p> <p>Politikos</p> <p>Teisės</p> <p>Ekonomikos</p> <p>Pažinimo</p> <p>Emocijų</p> <p>Motyvacijos (veikimo)</p> <p>Sporto</p> <p>Kūno kultūros</p> <p>Sveikatos (aktyvumo)</p>

Švietimui tenka pagrindinis vaidmuo beveik visuose šiuolaikiniuose visuomenės gyvenimo procesuose. Ugdymo sistema privalo išlavinti naujos kokybės žmogų, kuris sugebės atsakyti į naujus socialinės realybės iššūkius, galimai kurs naujas vertybių sistemas (Vilkonienė, 2007). Anot autorės, kokybės mokslas ugdymo kokybę iliustruoja kaip proceso (veiklos) kokybės ir rezultato kokybės vienovę. Remdamasi S. Neifachu (2004) autorė nurodo, kad ugdymo(si) kokybė yra sąlyginė sąvoka, nes kiekvienas vartotojas suteikia jai savo prasmę, kuri susijusi su kiekvieno iš jų poreikiais ir lūkesčiais, taip pat, kalbant apie ugdymo(si) kokybę, galima turėti galvoje ugdymo vieningumą, kuris susijęs su ugdymo paslaugų vartotojų įvairove. M. Vilkonienė (2007) teigia, kad atsižvelgus į edukologų mintis, tinkamiausiai ugdymo(si) kokybę galima suvokti kaip sutartinių vertės požymių visumą, rodančią, koku laipsniu, būdais bei priemonėmis švietimo įstaiga pasiekia savo paskirčiai būdingų nacionalinės švietimo sistemos ugdymo tikslų, tenkina ugdytinių poreikius, padeda pasiekti moksleiviams asmenybės brandos, geba valdyti procesus ir sąlygas. J. Colby, M. Witt (2000), pateikia prioritetus, kurie įeina į ugdymo(si) kokybę:

- Besimokantieji, kurie yra sveiki ir pasirengę dalyvauti ir mokymesi bei remiami jų šeimų ir bendruomenių;
- Aplinka, kuri yra sveika, saugi, apsauganti lytį ir suteikia pakankamai išteklių;
- Turinys, kuris atsispindi atitinkamose programose ir žinių įgijimo pagrindiniai įgūdžiai, ypač raštingumo, mokėjimo skaičiuoti ir įgūdžiai gyvenimo srityse;
- Procesai, per kuriuos apmokyti mokytojai naudoja į vaiką orientuotus mokymo metodus, geras klases ir mokyklos valdymas ir sumanus vertinimas, siekiant palengvinti mokymąsi ir sumažinti skirtumus;
- Rezultatai, apimantys žinias, įgūdžius ir požiūrius bei susiję su nacionaliniais švietimo tikslais ir pozityviai dalyvavimu visuomenėje.

Šie apibrėžimai leidžia suprasti patį ugdymą(si), kaip sudėtingą sistemą figūruojančią politiniame, kultūriniame ir ekonominiame kontekste. Svarbu nepamiršti, kad ugdymas(is) yra sisteminio pobūdžio ir tie matmenys yra tarpusavyje susiję.

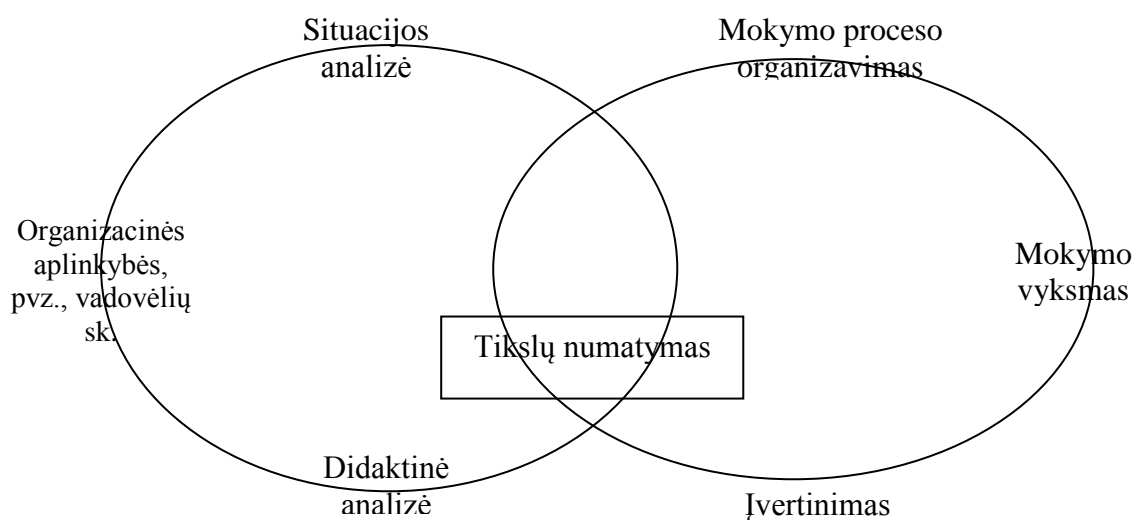
Pasak A. Dumčienės ir Z. Bajoriūno (2006), ugdymo(si) kokybės sampratą norint suprasti visapusiškiau, reikia įsigilinti į ugdymo daugiamatiškumą. Ugdymas yra kaip objektyvus ir subjektyvus procesas, susitikimas, pedagoginė situacija, įtaka, sąveika, kūryba, saviraiška, prasmės atradimas, vertybių internalizavimas, permanentinis ir vientisas procesas. Ugdymas kaip vientisas procesas yra vertybės, o tikrasis pagrindas – sąveika. Tiek ugdytinių vertybių internalizavimas, tiek jų sąveika su ugdytiniu tiesiogiai ar netiesiogiai įsiterpia į visus kitus ugdymo aspektus, lydi bei sieja juos. Autoriai teigia, jog ugdymas yra ugdytinio vertybių

internalizavimo ir jo sąveikos su ugdytoju nuolatinis tobulinimas, kuris padeda ugdytiniui išskleisti savo asmenybę ir kūrybiškai veikti pasaulyje.

1.3.2. Ugdymo(si) kokybę lemiantys veiksniai

G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) teigia, kad sėkmingam ir sparčiam mokymuisi būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sanakaupa. Vaiko noras mokytis stiprėja kai mokykloje jauku ir malonu; vaikas nepavargsta ir visada darbingas; per pamokas patiriamos sėkmės ir bendravimo džiaugsmas; vis nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina vaiko smalsumą. Nesėkmės, neadekvatūs mokytojo vertinimai, meilės stoka sukelia vengimo motyvaciją ir susilpnina vaiko norą mokytis.

Kaip mini G. Gedvilienė ir V. Zuzevičiūtė (2007), ugdymo sąveikai labai svarbus ugdymo turinys, apimantis tiek socialinius, emocinius išgyvenimus, tiek kognityvinę veiklą. Ugdymo turinys turi kelis elementus (žr. 1 paveikslą):

1pav. Ugdymo turinys (Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2007)

Ugdymo(si) kokybė neatskiriama nuo ugdymo tikslų ir uždavinių. Anot L. Jovaišos (2011), tikslo pasirinkimą lemia tam tikri veiksniai: poreikiai, vidinės vertybės, interesai, patirtis, t.y. tikslas motyvuojamas kitų motyvų. Ugdymo tikslai siejasi su ugdymo uždaviniais. Autorius teigia, kad uždavinys tampa tam tikra pakopa, kuri artina prie tikslo. Išsprendus daugybę uždavinių ir atlikus jų lemiamus veiksmus, visiškai ar iš dalies pasiekiamas tikslas. Taigi, ugdymo tikslai suskyla į ugdymo uždavinius, bet juos išsprendus artėjama prie rezultato – tikslo.

Pasak A. Dumčienės ir J. Bajoriūno (2006), Lietuvos vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcijoje nurodyti aktualiausi dabartinių mokinių ugdymo uždaviniai:

- Puoselėti fizinę ir psichinę prigimtį, sudaryti sąlygas individualybei atsiskleisti, pažadinti siekimą per saviauklą ir savikūrą tapti asmenybėmis.
- Padėti tvirtus žmogaus dorovės pagrindus: puoselėti sąžiningumą, savigarbą ir orumą, kūrybiškumą, nukreipti į tiesą, gerį, grožį, skelbiantį gailestingumą, geros valios veiklą, siekiančią laisvės, taikos darnos, pagarbos ir šviesos.
- Ugdant žmogaus intelektą, emocijas, valią, brandinti jo nuostatą, kad jis yra gimtosios kultūros kūrėjas, atsakingas už jos raidą.
- Ugdyti žmogaus pilietiškumą, t.y. savo kaip asmens pareigų ir teisių visuomenėje bei valstybėje sampratą ir nuostatą dalyvauti konstruktyvioje savo krašto kultūrinėje, visuomeninėje bei politinėje veikloje vadovaujantis aukščiausiais žmogiškumo kriterijais.

Anot B. Bloom (Helmke, 2012), dabar vis mažiau orientuojamasi į visuotinius aukštesnius intelektinius gebėjimus bei pasiekimus ir vis labiau pabrėžiama atskiros srities specifika, kitaip tariant, pastebima tendencija išskaidyti bendrųjų intelektinių gebėjimų ir pasiekimų koncepciją į gebėjimus pagal sritį ir dalyką. Hierarchinio mokymosi tikslų išdėstyme didžiausios abejonės kyla dėl dviejų aukščiausių kategorijų – sintezės ir vertinimo. Pastarosios abejonės grindžiamos tuo, kad kritinis šių hierarchinių pakopų skirtumo požymis yra sunkumas, kuris neišmatuojamas.

R. J. Marzano (2001), remdamasis šiandieninio pažinimo žiniomis, sudarė tam tikrą mokymosi tikslų taksonomiją, kuri susideda iš šešių lygmenų (Helmke, 2012):

1. Paieška:

- Atgimimas (mokinys gali atpažinti informacijos bruožus, bet nebūtinai suprasti žinių struktūrą arba skirti esminius elementus nuo neesminių).
- Atlikimas (mokinys gali atlikti procedūrą be didelių klaidų, bet nebūtinai suprasti, kaip ir kodėl vyksta procedūra).

2. Supratimas:

- Sintezė (mokinys gali identifikuoti esminę žinių struktūrą ir esminius bruožus kaip priešingybę neesminiams).
- Pavaizdavimas (mokinys gali atpažinti žinių struktūrą, bet nebūtinai ją suprasti ar skirti esminius elementus nuo neesminių).

3. Analizė:

- Lyginimas (mokinys gali nustatyti svarbius žinių panašumus ir skirtumus).
- Klasifikavimas (nusirodomos sau su žiniomis susijusios platesnės ir siauresnės kategorijos).
- Klaidų analizė (nusirodomos klaidos, padarytos pateikiant ir panaudojant žinias).
- Apibendrinimas (apibendrinami nauji žiniomis grįsti apibendrinimai ar principai).

- Specifikavimas (mokinys gali nurodyti specifines paskirtis ar loginius žinių padarinius).

4. Naudojimas:

- Apsisprendimas (galima pasinaudoti žiniomis apsisprendžiant arba galima apsispręsti dėl žinių naudojimo).
- Problemų sprendimas (mokinys gali pasitelkti žinias problemoms spręsti arba gali spręsti problemas dėl žinių įsisavinimo).
- Eksperimentiniai tyrimai (pasitelkiamos žinios hipotezei sukurti ir patikrinti arba sukuriamos ir patikrinamos hipotezės apie žinias).

5. Metapažintinis mąstymas:

- Tikslų nustatymas (mokinys gali sudaryti su žiniomis susijusių tikslų planą).
- Proceso stebėjimas (mokinys gali kontroliuoti žinių išmokimą).
- Aiškumo stebėjimas (nusistatoma, kiek mokiniui aiškios žinios).
- Tikslumo stebėjimas (nusistatoma, kiek mokinys tikras dėl žinių).

6. Ego:

- Svarbos įvertinimas (mokinys gali pasakyti, kiek jam yra svarbios žinios ir kuo šis suvokimas pagrįstas).
- Efektyvumo įvertinimas (mokinys gali nurodyti nuostatas dėl savo gebėjimo padidinti kompetenciją ar su žiniomis susijusį supratimą ir kuo šis suvokimas pagrįstas).
- Emocinės reakcijos įvertinimas (nurodomos emocinės reakcijos į žinias bei reakcijų priežastys).
- Motyvacijos įvertinimas (mokinys gali nustatyti savo motyvaciją, padidinti kompetenciją ar su žiniomis susijusį supratimo lygmenį ir šio lygmens priežastis).

Autorius, pateikdamas šiuos mokymosi tikslų lygmenis, puikiai pademonstruoja, kaip tikslingai galima nukreipti save, ugdymo(si) kokybės link, tačiau tai yra ir kartu labai sunkus darbas su savimi, nes toks tikslų pateikimas teoriškai atrodo gana aiškus ir suprantamas, tačiau praktinis įgyvendinimas yra visai kas kita.

1.3.3. Mokymosi motyvai – esminis ugdymo(si) kokybės bruožas

Be mokymosi motyvų, mokymosi motyvacijos, ugdymo(si) procesas tampa labai komplikuoatas, sudėtingas.

Motivas apibūdinamas kaip „sąmoninga ar nesąmoninga veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto (situacijos), tenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus,

sąveikos. Motyvas ne tik sukelia veiksmą, bet, svarbiausia, suteikia jam kryptį ir tam tikrą intensyvumą, jėgą. Motyvų veiksniai (šaltiniai): potraukiai, poreikiai, interesai, polinkiai, vertybės, požiūriai, nuostatos, idealai, įsitikinimai, žinojimas, emocijos, valia, ketinimai. Kai pasireiškia bent vienas veiksnys, sakoma, kad asmenybė esti motyvuota“ (Jovaiša, 2007).

L. Rupšienė (2000 p. 22) pateikia rusų mokslininko A. Leontjevo **mokymosi motyvo sampratą**. Pastarasis mokymąsi laiko veikla tik tada, kai patenkinamas pažinimo poreikis. Žinios šiuo atveju pasireiškia kaip motyvas, kuriame slypi pažinimo poreikis. Jeigu moksleivis nejaučia tiesioginio pažinimo poreikio, jį skatina mokytis kiti poreikiai. Šiuo atveju žinios neatlieka motyvo funkcijos. Motyvai, poreikiai mokymo procese keičiasi: vieni tampa reikšmingesni, kiti – ne tokie svarbūs“.

Motyvas turi tam tikrą grandinę elementų, t.y. signalas – jo priėmimas ir vertinimas – elgsenos programa – skatulys – veiksmas – tikslas. Atskirai paimti vieną iš šių elementų ir pavadinti motyvų negalima, motyvas – visų šių elementų sąveika. Mokymosi motyvacijos struktūra atrodo taip: signalas – vertinimas- skatulys – veiksmas – pastiprinimas – registracija – tikslas (Jovaiša, 2001).

Anot L. Jovaišos (2011), mokymosi motyvų prigimtis nėra kokia nors izoliuota psichinės veiklos sritis, mokymosi motyvų prigimtis yra mokinio asmenybėje. Mokymosi motyvas neatskiriamas nuo kitų asmenybės gyvenimo veiklos motyvų. Visų pirma galima kalbėti apie poreikių ir interesų vaidmenį mokymosi motyvacijoje.

Siekiant išsamiau išsiaiškinti motyvus reikėtų susipažinti su motyvų klasifikacija. Pagal anksčiau darbe pateiktas motyvo sąvokas, motyvais gali būti asmens poreikiai, interesai, tikslai vertybės ir pan. (Rupšienė, 2000). R. Arends (2008) teigia, kad asmenybę įpareigoja veikti jo paties poreikiai, individas pasižymi motyvuota veikla tol, kol jis patenkina savo, gyvybiškai svarbius poreikius. Vadinasi, poreikius būtina laikyti pagrindiniais motyvo sudarymo elementais. Poreikio, kaip pagrindinio motyvo sudarymo elemento idėją plėtojo ir G. Butkienė bei A. Kepalaitė (1996). Pastarosios pateikia besimokančio mokykloje vaiko poreikių lentelę (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. **Ko vaikas trokšta (Butkienė, Kepalaitė, 1996)**

Poreikiai	Iš tėvų	Iš mokytojų	Iš draugų
Emociniai	Draugystės	Geros atmosferos	Draugystės
Prisirišimo	Ramybės	Gerumo, garbingumo	Susidomėjimo
Priklausymo	Dalytis šeimos darbais ir žaidimais	Palankumo ir bendravimo	Pritarimo grupėje
Nepriklausomybės	Pagalbos savarankiškai sprendžiant ir pasirenkant	Bendradarbiavimo, savitvartos	Būti lyderis
Laimėjimų	Padrąsinimo	Progų sėkmei	Bendrų planų
Visuomenės pritarimo	Pagyrimo	Patarimo	Gėrėtis jo sugebėjimais ir laimėjimais

Pati motyvų įvairovė sunkina jų klasifikavimą: vieni mokslininkai, imdami pagrindu poreikius, klasifikavo poreikius, kiti – tikslus, tretį – polinkius ir t.t. . L. Rupšienė (2000) teigia, kad bandymai klasifikuoti motyvus turbūt prasidėjo nuo tada, kai mokslininkai atkreipė dėmesį į motyvacijos klausimus.

Šiuo metu žinoma nemažai klasifikacijų, tačiau vienos pasaulyje pripažintos, o kitos ne. Pateiktą apibendrintą motyvų klasifikaciją galime pamatyti 3 lentelėje.

3 lentelė. **Motyvų klasifikacijos tipai (Rupšienė, 2000)**

Klasifikavimo pagrindas	Motyvo tipas	Motyvo nulemta veikla
Pagal veikimo stiprumą	Silpnas	Nepakankamai stimuliuoja asmenį veikti
	Stiprus	Stipriai stimuliuoja asmenį veikti
Pagal santykį su veiklos turiniu	Vidinis	Motyvuota veikla reikšminga pati savaime
	Išorinis	Motyvuota veikla reikšminga tiek, kiek padeda tenkinti poreikius (prestižo, bendravimo ir pan.)
Pagal motyvuojamos veiklos strategijos efektyvumą	Teigiamas	Motyvuotos veiklos strategija efektyvi (sėkmės motyvas)
	Neigiamas	Motyvuotos veiklos strategija neefektyvi (vengimo ir gynybos motyvai)
Pagal motyvo įsisąmoninimą	Įsisąmoninti	Kai žmogus supranta, kas skatina jį veikti ir koks jo poreikių turinys; šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai, siekiai, tikslai
	Neįsisąmoninti	Kai žmogus supranta, kas jį skatina veikti ir kokia tikroji veiklos priežastis; tai potraukiai, nuostatos
Pagal veikimo trukmę	Ilgalaikis	Motyvuoja ilgą laiką
	Trumpalaikis	Motyvuoja trumpą laiką
Pagal motyvo santykį su pačia veikla	Socialinis	Motyvu tampa įvairūs socialinio gyvenimo reiškiniai, objektai bei subjektai
	Asmeninis	Motyvu tampa grynai asmenybiniai veiksniai
Pagal socialinį reikšmingumą	Socialiai reikšmingas	Motyvas vertingas socialiniu požiūriu
	Socialiai nereikšmingas	Motyvas nereikšmingas socialiniu požiūriu
Pagal veiklos pobūdį	Mokymosi motyvas	Mokymosi skatulys, priežastis
	Darbo motyvas	Darbo skatulys
	Žaidimo motyvas	Žaidimo skatulys, priežastis

Kaip matoma, pateikta išsami motyvų klasifikacija, tačiau juos atskirti ir vertinti tam tikroje situacijoje yra gana sudėtinga.

Mokslininkai, tirdami moksleivių mokymąsi, kėlė klausimą apie mokymosi motyvų tipus, rūšis. Mokymosi motyvus klasifikuoti vienu pagrindu, anot G. Felser (2006) labai sunku – pernelyg įvairi ir sudėtinga mokymosi motyvacijos sfera.

L. Jovaiša (1993) pateikia mokymosi motyvų klasifikaciją (žr. 4 lentelę):

4 lentelė. Mokymosi motyvų klasifikacija (Jovaiša, 1993)

Klasifikavimo pagrindas	Motyvų grupė	Pavyzdžiai	
Pagal ryšį su objektu	Pirminiai (tiesioginiai)	Kai mokomasi dėl įdomumo, dirbama dėl funkcinio smagumo, kai laukiama sensacijų, džiaugiamasi sėkme	
	Antriniai (netiesioginiai)	Kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (pažadėta dovana, noras būti naudingu visuomenei)	
Pagal aktualumą	Dispoziciniai	Nuostatos, vertybinės orientacijos, idealiai, įsitikinimai, pažiūros ir pan.	
	Aktualieji	Spontaniniai	Kyla noras juoktis
		Reaktyviniai	Atoveiksmis į išorinį poveikį
Pagal sąmoningumą	Sąmoningi	Kai moksleivis geba atskleisti jo mokymąsi skatinančias priežastis	
	Mažai sąmoningi	Nuostatos	
	Nesąmoningi	Nesąmoningas pasidavimas grupės nuostatomis, pažiūroms	

Kaip teigia L. Rupšienė (2000 p. 22), kad „kiekvieno moksleivio motyvacijos sfera individuali: vieni motyvai joje dominuoja, kiti neturi savarankiškos reikšmės. Visi mokymosi motyvai skirstomi į dvi grupes: vieni susiję su mokymosi turiniu, o kiti nulemti plačių santykių su aplinka. Pastaruoju metu praktiškai nekyla ginčų dėl to, ką galima laikyti mokymosi motyvu, nes atsakymas akivaizdus: mokymosi motyvai – visa tai, kas skatina mokytis. Panašios nuomonės laikosi tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkai“. V. Jakavičius ir A. Juška (1996) skiria šešias mokymosi motyvų grupes:

1. **Ateities motyvas** (tai norimos profesijos įgijimas, mokslų tęsimas, išsilavinimo įgijimas, jutimasis naudingų ir pan.);
2. **Prestižo motyvas** (mokymasis padeda užimti garbingą vietą savo mokykloje, klasėje ar šeimos rate.);
3. **Pažintiniai interesai** (noras domėtis, pažinti, suvokti, suprasti);
4. **Pareigos motyvas** (sąmoningas mokinio pareigos suvokimas);
5. **Prievartos motyvas** (mokymasis reikalauja daug pastangų ir valios, pastarųjų procesų ne visada pakanka. Kartais tam tikra kontrolė mokymo(si) procese neišvengiama.);
6. **Mėgstamo ir gerbiamo žmogaus įtakos motyvas** (mokinys gali turėti pavyzdį, gerbiamą, mėgstamą žmogų, kuris daro tiesioginę ar netiesioginę įtaką. Mokinys stengiasi sekti geru pavyzdžiu, gerai mokintis, bet gali būti ir priešingai.)

Anot G. Butkienės ir A. Kepalaitės (1996, p 226), „**mokymosi motyvacija** padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms“.

Motyvacijos sąvoka yra platesnė nei motyvo sąvoka. Motyvacijos terminas dažniausiai vartojamas dviem prasmėm (Rupšienė, 2000):

1. Motyvacija tai veiklos skatulų sistema ir aktyvumo šaltinis, teorinis konstruktas, vartojamas paaiškinti elgsenos priežastį, kryptingumą, intensyvumą ir pastovumą.
2. Motyvacija tai procesas, kuris reguliuoja asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu.

Pats žodis motyvacija yra kilęs iš lotyniško žodžio „morere“ – judinti, skatinti (Felser, 2006).

Motyvacija – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

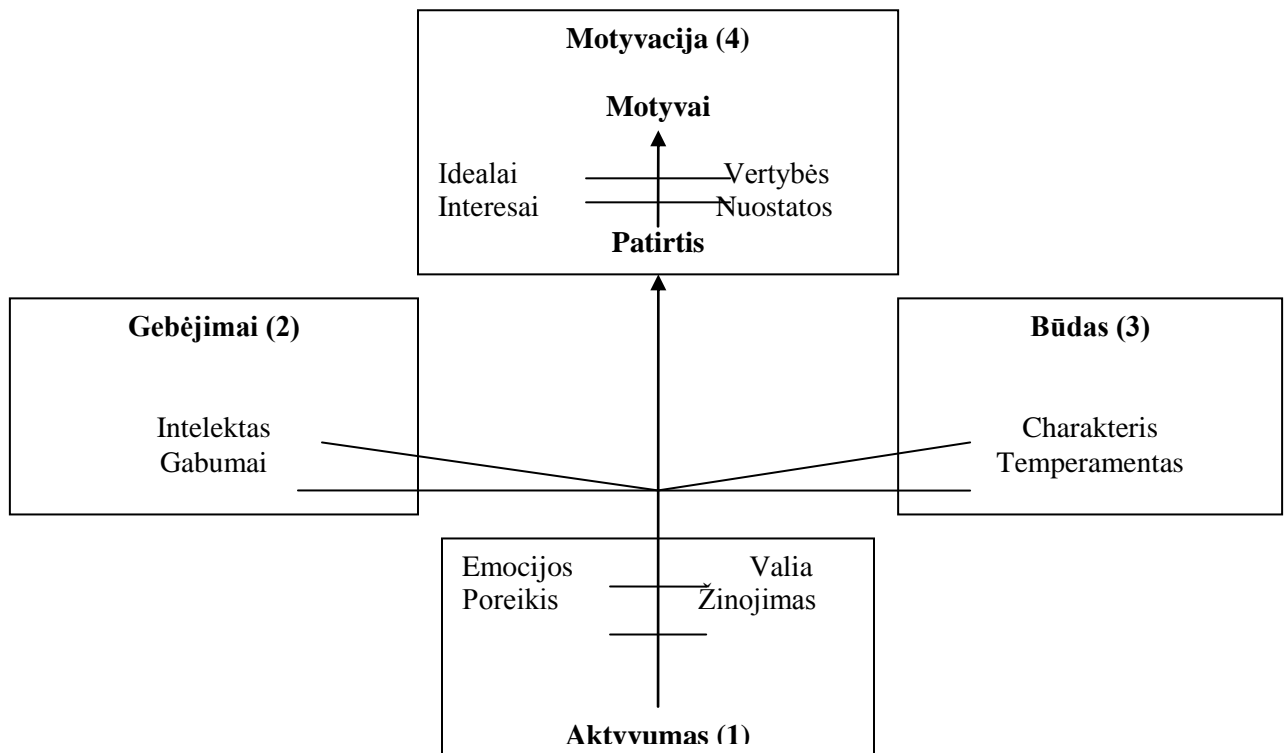
Anot L. Jovaišos (2007), **motyvacija** suvokiama kaip psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu. Jei norima dėl kokių nors priežasčių pakeisti mokinių elgesį ar veiklą, reikia keisti motyvus. O jeigu norima sužinoti priežastis, dėl ko pakito mokinių veikla ar elgesys, reikia diagnozuoti motyvus.

N. L. Gage, D. C. Berliner (1994) **motyvaciją** apibūdina kaip tai, kas perkelia mus iš nuobodulio į susidomėjimą, teikia mums energijos ir daro mūsų veiklą kryptingą.

Pasak L. Rupšienės (2000), **mokymosi motyvacija** kinta bręstant asmenybei bei keičiantis išorinėms aplinkybėms. Pradinių klasių mokymosi motyvacijoje svarbiausias motyvas yra moksleivio statuso įgijimas, paauglystėje – noras iškovoti autoritetą tarp bendraamžių, vyresnėse klasėse profesinės aspiracijos. Mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti kiek laiko reikės tikslui pasiekti (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

L. Jovaišos enciklopediniame edukologijos žodyne (2007) apibūdinama asmenybės struktūra. Yra įvairių asmenybės struktūros modelių. Ugdymui parankus toks psichologinis asmenybės struktūros modelis: 1) aktyvumas (poreikiai, emocijos, žinojimas t.y. sąmonė ir savimonė); 2) gebėjimai (gabumai, intelektas, pagrindinės žinios, įgūdžiai, mokėjimai), 3) būdas (temperamentas, charakteris), 4) motyvacija (veiklos ir bendravimo kryptingumas).

Schemiškai asmenybės struktūrą galima pavaizduoti taip (žr. 2pav.):

2pav. Psichologinė asmenybės struktūra (Jovaiša, 2007)

Taigi galima matyti, kad motyvai, motyvacija yra vienodai svarbi asmenybės struktūros dalis. Motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus. Mokinys suformuluoja ir įsisąmonina mokymo tikslą ir nukreipia savo valios, proto ir jausmų energiją konkrečiam veiksmui atlikti. Motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo tikslų priklauso, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmai.

Motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus kai dalyvauja pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus. Mokinys, suformulavęs ir įsisąmoninęs mokymosi tikslą, savo valios, proto ir jausmų energiją nukreipia konkrečiam veiksmui atlikti. Mokėjimas atrasti ir suformuluoti konkrečius mokymosi tikslus rodo mokinio motyvacijos brandumą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

P. Dereškevičius (2000) teigia, kad kai aiškinamasi, kodėl žmogus pasielgia vienai ar kitaip, kas jį paskatino pasirinkti būtent tokią veiklos strategiją, dėl ko jis visą tai daro – iš esmės gilinamasi į asmenybės elgsenos motyvaciją. Pasak L. Rupšienės (2000), motyvacijoje skiriami vidiniai ir išoriniai veiksniai. Vidinių veiksnių, neretai dar vadinamų „asmeninėmis dispozicijomis“, ištakos glūdi pačioje asmenybėje; tai jo motyvai, poreikiai, tikslai, vertybės, siekiai, emocijos. Na, o išoriniai veiksniai yra dar vadinami „stimulais“, tai išorinės aplinkybės. Kiekvienas žmogaus poelgis motyvuojamas tiek vidiniais (asmeninėmis dispozicijomis), tiek išoriniais (stimulais iš aplinkos) veiksniais. Vidiniai ir išoriniai motyvai glaudžiai siejasi vienas su kitu. Pvz.; patekęs į gero „mokytojo rankas“ (aplinkos stimulais), vaikas labiau stengiasi

mokytis ir pasiekia geresnių mokymosi rezultatų, nes stiprėja jo mokymosi motyvai (asmeninės dispozicijos). Anot G. Butkienės (1996), stipriausią vidinę mokymosi motyvaciją sukelia vidinis džiaugsmas, lydintis išmokimą. Daugelis psichologų tai vadina vidiniu pastiprinimu. Veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmogiškiausių vertybių įsisąmoninimu. Taip pat, autorės manymu, mokymosi motyvacija kyla socialinėje, dvasinėje, kultūrinėje aplinkoje, kai visiškai įsisąmoninimas asmeniškai patyrimas ir atsiranda galimybė savarankiškai spręsti. Tokią mokymosi motyvaciją palaiko pastovus konkrečių norų ir tikslų savarankiškas pasirinkimas bei įsisąmoninimas ir su tuo susijęs atsakingumo jausmas. Kalbant apie vidinę motyvaciją, E. Jensen (2001 p. 239), siūlo leisti mokiniams kuo daugiau spręsti patiems. Pvz.: „leiskite jiems pasirinkti, kaip mokytis temą, su kuo ją mokytis, kada ir kaip būti įvertintiems. Jūs suteikiate tinkamą struktūrą ir nurodymus. Kūrybiškumas ir galimybė rinktis leidžia mokiniui išreikšti save ir jaustis vertinamam; dėl to mažėja įtampa ir didėja motyvacija“.

1.3.4. Ugdymo(si) kokybė vaikų dienos centre

Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai dažnai turi ribotai išugdytus įgūdžius – komunikuoti, ugdytis, mokytis. Tokiu būdu apsunkinamas vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, poreikių realizavimas. Siekiant aukštesnės gyvenimo, ugdymo(si) kokybės socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams, Lietuvoje yra organizuojamos socialinės paslaugos vaikų dienos centruose. Taigi, ugdymo(si) kokybė vaikų dienos centruose perteikiama per socialines paslaugas.

Socialinės paslaugos skirstomos į dvi pagrindines dalis - tai bendrosios socialinės paslaugos bei specialiosios socialinės paslaugos, kurioms priskiriami ir vaikų dienos centrai. Socialinės paslaugos gali būti suprantamos kaip visuomenei teikiamos paslaugos (švietimo, socialinės priežiūros, socialinės apsaugos, sporto, laisvalaikio, kultūros) (Išoraitė, 2005).

LR Socialių paslaugų įstatyme³ (2006), socialinės paslaugos apibūdinamos, kaip paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime, o socialinių paslaugų tikslas - sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį.

³ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 17-589

Socialinių paslaugų apibrėžimas ir tikslas gana abstraktus. Dienos centras, kaip teikiantis socialines paslaugas, aiškiau įvardintas Socialinių paslaugų kataloge (2006). Paslaugos įvardijamos kaip socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas. Tai sudaro: informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, bendravimas, maitinimo organizavimas (suteikiant nemokamą maitinimą valgyklose, bendruomenės įstaigose ar kitose maitinimo vietose bei išduodant maisto talonus ar sauso maisto davinius gyventojams; organizuojant maitinimą vaikų dienos centruose), kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas ir palaikymas (namų ruošoje, tvarkant pinigų apskaitą, apsiperkant ir mokant mokesčius, planuojat ir atliekant namų ruošos darbus, prižiūrint vaikus, bendraujant ir pan.), darbinių įgūdžių ugdymas (siuvimas, mezgimas, audimas, dailės dirbiniai, keramika, savarankiškas patalpų, aplinkos tvarkymas ir pan.), kitos paslaugos. Kaip šias paslaugas teikiantys asmenys įvardijami socialiniai darbuotojai, socialinių darbuotojų padėjėjai, psichologai, bei kiti galimi specialistai.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija tokias vaikų dienos centruose teikiamas paslaugas – vaikų užimtumas ne pamokų metu; pamokų ruošą; saviraiškos, socialinių, higienos įgūdžių ugdymas; fizinis lavinimas; kompiuterinio raštingumo ugdymas; maitinimo paslaugos; renginių klientams organizavimas; kultūrinis ugdymas; ekskursijos; stovyklos; logopedo, psichologo paslaugos, paslaugos ir materialinė pagalba šeimos nariams (informacijos teikimas, konsultacijos, individualūs pokalbiai, šeimos lankymas namuose, užsiėmimai grupėse, paskaitos, bendri renginiai su vaikais, ir kita.).

Kaip vienas iš socialinių paslaugų geresnės kokybės užtikrinimo būdų, yra inicijuojamas pačių dienos centrų, nacionaliniu mastu. 2003 m. Vilniuje „VšĮ Rumšiškių Vaikų dienos centras“, „Senamiesčio Vaikų dienos centras“ ir „Lietuvos Marijos Krikščionių Pagalbos Dukterų institutas“ bendru sutarimu įsteigė Lietuvos Vaikų dienos centrų asociaciją (LVDC). Asociacija – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus (LR Asociacijų įstatymas, 2004). (LVDC) buvo įsteigta siekiant centralizuotai atstovauti Vaikų dienos centrų interesus Valstybinėse institucijose, rengti Vaikų dienos centrų darbuotojų kvalifikacinius mokymus, rengti programas ir metodikas dienos centrams, konsultuoti dienos centrų darbuotojus. (LVDC) atstovauja visos Lietuvos Vaikų dienos centrams, skatina jų bendradarbiavimą bei darbuotojų kvalifikacijos kėlimą. Asociacijos pagrindinis tikslas – siekti vaikų gerovės stiprinant Vaikų dienos centrų teikiamas paslaugas. Taip pat kelti vaikų dienos centrų darbuotojų kompetenciją, teikti metodinę pagalbą, atstovauti asociacijos narių teises ir interesus valdžios institucijose.

Asociacijos veiklos strateginis planas:

- Lietuvos dienos centrų bendradarbiavimas, keliant darbuotojų ir savanorių profesinę kvalifikaciją bei metodinės paramos asociacijos nariams teikimas gerinant paslaugų kokybę, informacijos pasikeitimas;
- Asociacijos narių teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas valstybinės valdžios ir valdymo organuose bei teismuose;
- Finansinės paramos paieškos ir lėšų telkimas bendroms programoms įgyvendinti;
- Informacinės sistemos kūrimas, siekiant paruošti ir įgyvendinti darbuotojų ir savanorių apmokymų programas;
- Bendradarbiavimas su valstybinėmis, nevyriausybinėmis ir privačiomis organizacijomis, siekiant asociacijos tikslų;
- Informacinių paslaugų tinklo kūrimas internete;
- Atstovavimas Europos ir pasaulio susivienijimuose, kurių tikslai atitinka Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos tikslus.

Pasak I. Sipovič (2007), socialinių paslaugų teikimo srityje daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama rezultatams, dienos centrų veiklos pasekmėms socialinių paslaugų gavėjams ir pačių socialinių paslaugų kokybei, todėl svarbiausias socialinių paslaugų įstaigų veiklos vertinimo matas turėtų būti veiksmingumas, nes būtent veiksmingumas viešojo administravimo srityje reikalauja, kad būtų įgyvendinami socialinių programų tikslai. L.Žalimienė (2003) teigia, kad socialinių paslaugų kokybė yra vienas būtiniausių vaikų dienos centrų veiksmingumo rodiklių. Socialinių paslaugų kokybė turi būti vertinama pagal dvi vertinimo skales (Žalimienė,2001):

- Objektinio vertinimo skalė – tai organizacijos technologinis lygmuo, išreiškiamas konkrečiais dydžiais, rodikliais, įstaigos veiklos charakteristikomis. Pavyzdžiui, paslaugų teikėjų profesionalumas, pažangių darbo metodų taikymas, pirminio ir antrinio personalo santykis, darbo krūvis ir t. t. Šiuo atveju paslaugų kokybė gali būti vertinama socialinių paslaugų įstaigos, savivaldybės ir valstybės.
- Subjektyvioji vertinimo skalė – tai kliento individualus kokybės pojūtis: kaip socialines paslaugas vertina jų gavėjas, ar pakinta jo savarankiškumas, požiūris. Lyginama, kokios paslaugos tikisi ir kokią gauna socialinių paslaugų gavėjas. Ta pati technologiniu požiūriu paslauga vienam klientui atrodys kokybiška, kitas ja bus nepatenkintas.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme deklaruojama, kad socialinių paslaugų kokybės vertinimo, priežiūros ir kontrolės funkcijos priskirtos Socialinių paslaugų priežiūros ir audito departamentui. Tačiau I. Sipovič (2007) akcentuoja, jog nėra sukurti detalūs socialinių paslaugų standartai, kurie leistų visapusiškai įvertinti paslaugų kokybę. Trūksta bendrųjų reikalavimų vaikų dienos centrams, detalesnių standartų šių organizacijų teikiamoms paslaugoms

ir kitų teisės normų, kurios leistų periodiškai vertinti ir kontroliuoti dienos centrų veiklą bei socialinių paslaugų kokybę. Autorė taip pat teigia, kad ministerijos tarnautojai, vertindami dienos centrų veiklą, dažniausiai apsiriboja projektų vadovų teikiamų ataskaitų analize bei finansinio atskirų dienos centrų audito rezultatais. Taip vertinant dienos centrų veiklą, kyla daugybė klausimų. Ar tai parodo dienos centrų reikalingumą ir naudą? Kodėl ministerijos tarnautojai vertina dienos centrus, remdamiesi tik ekonomiškumo ir efektyvumo kriterijais, visiškai ignoruodami veiksmingumo rodiklį? Ar toks vertinimas yra pakankamas pagrindas kasmetiniam dienos centrų finansavimui didinti? Ar jis leidžia nustatyti dienos centrų infrastruktūros plėtros kryptą ir prioritetus?

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme reglamentuojama, kad pagrindinis vaidmuo organizuojant socialinių paslaugų teikimą, tiek jas vertinant, tenka savivaldybei. Įstatyme nustatyta, kad savivaldybė kontroliuoja jos teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę. Tačiau ir šiuo atveju, vertinant socialinių paslaugų kokybę, dažniausiai apsiribojama apskaičiuojant kiekybinius rodiklius remiantis vaikų dienos centrų teikiamomis ataskaitomis.

Taigi, vaikų dienos centrų veikla yra individualaus pobūdžio – kiekvienas dienos centras stengiasi kuo geriau tenkinti konkrečios klientų grupės poreikius, todėl sudėtinga būtų bendrais standartais apibrėžti jų veiklą. Neturint detalių socialinių paslaugų standartų bei bendrųjų reikalavimų vaikų dienos centrams, vertinti šių organizacijų veiklą yra problemiška, bet būtina. Tik vertinant vaikų dienos centrų veiklos procesus ir rezultatus, būtų pagrindžiamas lėšų dienos centrams skyrimas, užtikrinama lėšų naudojimo kontrolė, nustatomos dienos centrų veiklos tobulinimo galimybės.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Atliekant darbą, pasirinkta atvejo tyrimo strategija. Anot B. Bitino, L. Rupšienės, V. Židžiūnaitės (2008), šios strategijos ypatumas toks, kad tyrimą sudaro vienas atskiras objektas, šiuo atveju tai yra veikla institucijoje. Pasak B. Bitino (2006), tyrėjas iš įvairių šaltinių renka informaciją apie tyrimui reikšmingus objekto požymius, jo raidą, vidinius ar išorinius ryšius, teisinius, ekonominius ar kitus aspektus, sąsajas su kitais objektais. Kaip teigia J. W. Creswell (2007), atvejo studijos gali būti labiau kiekybinės, orientuotos į kiekybės informacijos apie tiriamą atvejį surinkimą, arba labiau kokybinės, orientuotos į kokybinių duomenų generavimą. Kokybinių tyrimų paradigma besiremiančios atvejo studijos gali būti skirstomos pagal atvejo dydį ar atliekamos atvejo studijos tikslą: pagal atvejo dydį, kai studijuojamu atveju tampa individas, keletas individų, socialinė grupė, ar studijos objektu yra veikla, elgesys, situacija, aplinka ir pan. Taip pat pagal atvejo studijos tikslą: instrumentinė atvejo analizė, kolektyvinė ar daugybinių atvejų studija (angl.k. collective or multiple case study), vidinė atvejo studija. Tyrimo atveju studijos objektas yra veikla, konkrečiau, X dienos centro darbuotojų veikla vaikų lankančių dienos centrą atžvilgiu. Darbo tikslams bei uždaviniams pasiekti buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybiniai tyrimai apibūdinami kaip sistemingi situacijos ar individų grupės tyrimai natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinių jų paaiškinimą (Kardelis, 2002). Anot autoriaus, kokybiniam tyrimui būdinga interpretacinė paradigma, kadangi pastarajai paradigmai rūpi individas, bandoma suprasti subjektyvų žmogiškosios patirties pasaulį, bei renkami duomenys kokybiniam požiūriui patvirtinti. Darbe naudojamas interviu (pusiau struktūruoto) metodas. Iš anksto numatomi būtini ir galimi klausimai. Klausimai tik iš dalies standartizuoti. Interviu (pusiau struktūruotas) metodas taikomas siekiant gauti reikiamų duomenų, kuriuos būtų galima nagrinėti. Siekiama išsiaiškinti nuomonę įvairiais dienos centro veiklos klausimais t.y. realiai atliekamomis pareigomis, pareigybių ir veiklos skirtumais, teisine baze ir pan. Šio tyrimo atveju tiriamieji – dienos centro darbuotojai, atsakingi už dienos centrą lankančių vaikų ugdymą(si). Darbe atliekama X vaikų dienos centro tikslų, uždavinių analizė. Darbe analizuojamas vaikų dienos centro bei jame dirbančių specialistų veiklos teisinis reglamentas. Siekiant efektyvesnės tiriamųjų atsakymų analizės, interviu (pusiau struktūruoto) klausimai buvo skirstomi į temas. Išskiriamos vaikų dienos centro darbuotojų pareigybės, funkcijos, veiklos, funkcijų santykis su teisiniu reglamentu, darbuotojų ugdomoji, vykdomoji veikla, metodai, pokyčiai dienos centrą lankančių vaikų mokymosi, požiūryje į mokyklą.

2.2. Duomenų rinkimo ir imties charakteristika

Informantų imtis – tikslinė, parenkami nagrinėjamos srities specialistai, kurie gali atsakingai atsakyti apie tiriamą problemą. Šis interviu geras tuo, kad sukuria laisvesnę bendravimo atmosferą. Interviu klausimai parinkti su galimybe laisvai formuluoti atsakymus, kai nėra ribojamas nei turinys nei forma. Tai tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikalingai informacijai gauti. Norima išsiaiškinti kokia tiriamųjų nuomonė analizuojama tema, koks jų požiūris. Kadangi darbo autorius susipažinęs su tiriamaisiais tai pastarieji, galimai, nuoširdūs bei nusiteikę atsakyti į užduodamus klausimus. Tyrimui su tiriamaisiais reikšmingi duomenys buvo fiksuojami diktofono pagalba. Apie atsakymų garsinį įrašymą tiriamieji buvo informuojami ir žodžiu prašomas jų sutikimas. Kad būtų užtikrintas analizei reikalingų duomenų surinkimas, tiriamųjų atsakymai buvo fiksuojami ir raštu, t.y. užrašant atsakymus į klausimus ant popieriaus. Visi tiriamųjų atsakymai pateikti prieduose.

2.3. Tyrimo etika

Vaikų dienos centro pavadinimas nenurodomas, dienos centro darbuotojų prašymu. Dienos centre apklausiami visi, tuo metu dirbantys darbuotojai. Darbuotojai, vadinami tiriamaisiais, jų vardai ir pavardės neatskleidžiamos. Apklausiami keturi tiriamieji, pastarieji įvardinami R1, R2, R3, R4.

2.4. Duomenų analizė

Duomenų analizei taikyta – tekstų nagrinėjimas, remiantis metodologiškai pagrįstais analizės principais, t.y. teksto skaitymas ir pagrindinių aspektų (frazių, sakinių, žodžių ir kt.) bei kategorijų skaidymas į subkategorijas, kategorijų įtraukimas į tiriamojo reiškinių kontekstą.

2.5. Tyrimo procedūra

Interviu atlikimui pasirinkta dienos centro patalpa, kuri atskirta nuo kitų patalpų. Sudaroma aplinka, kad darbuotojas trumpam galėtų atsiriboti nuo veiklos, susijusios su vaikais. Tyrėjas ir tiriamasis yra ramioje aplinkoje, kad būtų galima susikaupti, ir koncentruotai pateikti klausimus ir atsakymus. Pasirinktas laikas, kai vaikų skaičius dienos centre tuo metu yra dar labai ribota.

2.6. Tyrimo kokybė

Aptariant tyrimo kokybę, darbe atsiskleidžia išorinis validumas (pagrįstumas). Pastarasis kriterijus nurodo, kad išvadas, kurios gautos tiriant objektą, galima praplėsti ir naudoti aiškinant kitus atitinkamus objektus t.y. tyrimo rezultatus galima pateikti didesnei nei tirti auditorijai. Atliekamo tyrimo objektas – X vaikų dienos centro darbuotojų veikla ir gauti rezultatai gali būti taikomi didesniam vaikų dienos centrų spektrui, tirtu objekto regionui ar visos šalies mastu.

3. TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS

Darbe pristatoma tyrimo rezultatų analizė. Analizuojant duomenis, sukurtos kategorijos bei iš jų išskirtos subkategorijos. Subkategorijos pateikiamos su tiriamųjų atsakymų pavyzdžiais. Atsakymų pavyzdžiai kuoduojami (R1,R2,R3,R4).

3.1. X vaikų dienos centro tikslų, uždavinių analizė

X dienos centras įsteigtas 2004 m.. Veikla su vaikais iš socialinės rizikos šeimų vyksta darbo dienomis nuo 9.00 iki 18.00. Vaikai į dienos centrą renkasi nuo 12.00 iki 17.00. Šiuo metu centrą lanko 25 vaikai. Nuo 12 val. renkasi pradinį klasių moksleiviai, po 14 val. prisijungia vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikai. Vaikai pietauja, ruošia pamokas, praleidžia centre dalį savo laisvalaikio. Su vaikais nuolat dirba socialinė darbuotoja, socialinė pedagogė, pedagogė, psichologė, aktorė, dailininkas. Savanoriai padeda organizuoti renginius, ruošti pamokas, drauge su vaikais žaidžia, dainuoja, piešia, veda užsiėmimus aktualiomis jaunimui temomis.

Atlikus X vaikų dienos centro tikslų ir uždavinių analizę matoma, kad skatinama vaikų mokymosi motyvacija, organizuojamas laisvalaikio užimtumas, vasaros stovyklos, ekskursijos, kultūriniai renginiai. Stengiamasi apsaugoti vaikus nuo beprasmiško laiko leidimo, valkataavimo, netinkamo elgesio. Teikiama socialinė pedagoginė pagalba, ugdomi vaikų saviraiškos gebėjimai, padedama moksleiviams pasijusti pilnaverčiais visuomenės nariais. Taip pat mažinama neigiama šeimos įtaka, didinama vaiko savivertė, gerinami vaikų tarpusavio santykiai, supratimas, tolerancija. Iš tikslų galima spręsti, kad stengiamasi visokeriopa ugdyti vaikus, padedama jiems socializacijos, savirealizacijos procese.

Dienos centro uždaviniai grindžiami rūpinimusi vaikų maitinimu, mokymosi motyvacijos skatinimu, siekimu, kad vaikai lankytų mokyklą, kol įgis tinkamą išsilavinimą, pedagoginės pagalbos vaikams ruošiant pamokas teikimu, geresnių sąlygų pamokų ruošai sudarymu, vaikų laisvalaikio organizavimu, vaikų socialinių įgūdžių ugdymu, kvalifikuotos pagalbos vaikų tėvams teikimu. Uždaviniai suponuoja tai, kad skiriamas didelis dėmesys vaiko ugdymui(si), kad ugdymas(is) nesibaigtų tik mokykloje. Diegiama tokia veikla, kuri sudarytų vaikams grįžtamąjį ryšį mokykloje.

Dienos centras, įgyvendindamas tikslus ir uždavinius, vykdo darbą su vaikais meninėje bei kūrybinėje veikloje, panaudodamas įvairias vaikų užimtumo formas ir metodikas. Organizuojamos įvairios stovyklos, ekskursijos bei kiti renginiai vaikams, taip pat stengiantis įtraukti ir jų tėvus. Taip pat organizuojamos paskaitos aktualiomis temomis, vyksta teisinės, psichologinės pagalbos tėvams teikimas.

3.2. Vaikų dienos centro darbuotojų veiklos vaikų dienos centre specifika bei teisinio reglamento (dokumentų) analizė

Kad duomenys būtų išanalizuoti kuo efektyviau, interviu klausimai ir atsakymai į juos skaidomi į kategorijas. Kategorijose išskiriama darbuotojų pareigos bei funkcijos, nurodytos darbo sutartyje tiriamųjų veikla vaikų dienos centre (toliau – VDC) (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Tiriamųjų funkcijos ir veiklos specifika VDC (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Darbuotojo pareigos	Socialinis darbuotojas Socialinis pedagogas Savanasis socialinis darbuotojas	„aš esu socialinis darbuotojas (R1)“... „ socialinis darbuotojas (R2)“... „ socialinis pedagogas (R3)“... „ aš esu savanorė socialinė darbuotoja (R4)“
Darbuotojo funkcijos, nurodytos darbo sutartyje	Darbas su šeima Projektinė veikla Programų kūrimas Finansų tvarkymas Dokumentacijos pildymas Vaikų užimtumo organizavimas Bendradarbiavimas su institucijomis Dalyvavimas vaikų ugdyme Socialinių vaiko poreikių įvertinimas	„darbas su šeima (R1)“... „ darbas su projektais (R1)“... „ ataskaitų, įvairiausių programų kūrimas (R1)“... „ esu atsakinga už finansinę dienos centro būklę, stebiu finansus, kad projektai būtų panaudoti tikslingai (R1)... „ pildyti vaikų bylas ir kitus su vaikais susijusius dokumentus (R2)“... „ bendrauti su vaikų tėvais, globėjais, bendradarbiauti su kitomis institucijomis t.y. mokykla, seniūnijomis, policija, vaikų teisių apsaugos skyriumi (R2)“... „ dalyvauti vaikų ugdyme(si) (R3)“... „ organizuoti vaikų užimtumą (R3)“... „ įvertinti vaiko socialinius poreikius (R3)“... „ planuoti ir dalyvauti socialinės pagalbos vaikui procese (R3)“... „ aš esu savanorė ir kol kas studijuoju socialinį darbą, tai dar nesu pasirašiusi jokios darbo sutarties, bet dienos centro darbuotoja man yra pavedusi tam tikras užduotis (R4)“

X vaikų dienos centre iš keturių apklaustų tiriamųjų du dirba socialinį darbą, vienas dirba socialiniu pedagogu, taip pat vienas savanoris (studijuoja socialinį darbą). Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakyme⁴, socialinis darbuotojas (įvairios specializacijos) į vardinamas, kaip specialistas, kuris planuoja ir nustato įstaigos, tarnybos kliento individualius poreikius socialinėms paslaugoms gauti, sprendžia kliento socialines problemas, koordinuoja bei kontroliuoja įstaigos socialinio darbuotojo padėjėjų darbą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme⁵ socialinio pedagogo pareigos apibūdinamos, kaip įvertinti vaiko socialines problemas ir poreikius; pasirinkti efektyvius darbo metodus; planuoti ir dalyvauti socialinės pagalbos teikimo vaikui procese; kiekvienam vaikui, su kuriuo dirba socialinis pedagogas, užvesti bylą ir laikyti joje informaciją apie vaiko socialinę

⁴ Dėl socialinį darbą dirbančių darbuotojų pareigybių sąrašo patvirtinimo. Valstybės žinios, 2000-01-14, Nr. 4-101

⁵ Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2001-12-14, Nr. 1667

situaciją bei teikiamos pagalbos procesą; sprendžiant problemas ir priimant sprendimus neperžengti savo profesinės kompetencijos ribų; informuoti švietimo įstaigos administraciją, pedagogus, kitus specialistus apie probleminę situaciją, nepažeidžiant konfidencialumo; atsakyti už darbe naudojamų metodų pasirinkimą ir korektišką jų panaudojimą; konsultuotis su kolegomis ir prireikus siųsti vaiką pas kitus specialistus. Nurodomos tokios socialinių pedagogų profesinės specializacijos sritys:

- socialiniai pedagogai švietimo ir globos, neformaliojo ugdymo įstaigose (visų tipų bendrojo lavinimo, profesinėse mokyklose, kolegijose, aukštosiose mokyklose, vaiko globos, internatinėse, jaunimo, ikimokyklinėse įstaigose, laisvalaikio centruose, nevyriausybinėse organizacijose);
- socialiniai pedagogai specialios paskirties švietimo ir globos institucijose (darbai su vaikais, turinčiais psichinę ir fizinę negalią, elgesio sutrikimų, su asmenimis, kuriems laikinai atimta arba apribota laisvė perauklėjimo arba bausmės atlikimo vietose);
- socialiniai pedagogai, dirbantys socialinių ligų (narkotikų, psichotropinių medžiagų, alkoholio, smurto ir prievartos, prostitutijos, AIDS ir kt.) prevencijos ir reabilitacijos srityje (pedagoginiai psichologiniai centrai, narkomanijos ir kt. reabilitacijos centrai, specializuoti centrai atskiroms socialinėms grupėms ir kt.).

Specializacijos srityse nurodoma, kad gali būti atliekamas darbas specializuotuose centruose atskiroms socialinėms grupėms. Nėra išklasifikuota, kokios tai grupės. Apskritai nėra apibrėžtas socialinio pedagogo darbas su socialinės rizikos šeimose augančiais vaikais.

Socialinio pedagogo kvalifikaciniuose reikalavimuose ir pareiginėse instrukcijose (2001), nurodoma, kad socialinis pedagogas dirba su asmeniu individualiai t.y. vaiku, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, pedagogais ir kitais švietimo įstaigoje dirbančiais specialistais, vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, dirba su vaikais, turinčiais priklausomybių, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas. Bendradarbiauja su klasių auklėtojais, kitais pedagogais, kartu su klasių auklėtojais, kitais ugdytojais rūpinasi vaikų socialinių įgūdžių ugdymu, lanko vaikus jų namuose, jeigu klasės auklėtojas neturi tam galimybių. Aptariamame įsakyme trumpai nurodomos šios socialinio pedagogo funkcijos:

- įvertinimo (renka informaciją, analizuoja, daro išvadas);
- konsultacinę (pataria, padeda, konsultuoja);
- korekcinę (skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina, mobilizuoja);
- vadybinę (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako);
- šviečiamąją (informuoja, aiškina);

- koordinacinę (palaiko ryšius, siunčia (perduoda) informaciją);
- prevencinę (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti);
- teisinę (atstovauja, gina vaiko interesus);
- socialinio ugdymo;
- socialiniams pedagogams kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarką nustato Švietimo ir mokslo ministerija.

Iš esmės yra apibrėžiamos socialinio pedagogo pareigybės ir funkcijos, kuris dirba švietimo įstaigoje. Vaikų dienos centras nėra priskiriamas švietimo įstaigai. Socialinio pedagogo darbo organizavime ir reglamentavime (Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo, 2001) nurodoma, kad įstaiga, kuri priima socialinį pedagogą į darbą, turi įrengti atskirą kabinetą vaikų, jų tėvų ar teisėtų atstovų, pedagogų konsultacijoms. Konkrečiu X dienos centro atveju, patalpos yra tokios, kad tai padaryti yra gana sudėtinga ir dėl pastato išplanavimo ir dėl labai riboto finansavimo, kuris plačiau bus **aptartas poskyryje 3.3. VDC darbuotojų veiklos teisinė bazė**. Toliau aptariant socialinio pedagogo darbo organizavimą ir reglamentavimą, teigiama, kad socialinis pedagogas planuoja savo darbo dieną, atsižvelgdamas į paraiškas konsultacijoms, švietimo, globos ar kitos socialinės įstaigos ypatumus bei įstaigą lankančių vaikų poreikius. Ne mažiau kaip 50 proc. savo darbo laiko skiria darbui su vaikais pačioje įstaigoje, pedagogų, klasių auklėtojų konsultavimui. Kitą darbo laiką skiria vaikų lankymui namuose, konsultacijoms su kitais specialistais, tiriamajam ir organizaciniam darbui, kuris gali būti atliekamas ir už švietimo įstaigos ribų. X centro atveju dirbančiam socialiniam pedagogui tai padaryti yra sudėtinga, kadangi kiekvieną dieną tenka užsiimti ir kvalifikaciniuose reikalavimuose bei pareiginėse instrukcijose nenumatyta veikla, t.y. maisto gaminiu, patalpų tvarkymu, psichologinių konsultacijų vaikams teikime, kur šiuo atveju neturima reikiamos kompetencijos.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme⁶ socialiniam darbuotojui yra priskiriamos tokios socialinės paslaugos kaip, informavimas; konsultavimas; tarpininkavimas ir atstovavimas; maitinimo organizavimas; aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne; transporto organizavimas; sociokultūrinės paslaugos; asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas; kitos bendrosios socialinės paslaugos. Minėtuose įsakymuose apibūdintos pareigybės atrodo gana abstrakčiai. Galima aptarti vieną teikiamų paslaugų, t.y. maisto organizavimą. Maisto organizavimas turėtų apimti jo kiekio apskaičiavimus pagal vaikų, lankančių VDC skaičių, taip pat būtų galima apžvelgti maisto racioną bei jo atgabenimą į įstaigą. Socialinių paslaugų kataloge (2006), organizuojant maistą nurodoma pagalba asmenims (šeimoms), kurie dėl nepakankamo savarankiškumo ar nepakankamų pajamų nepajėgia maitintis

⁶ Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo. Valstybės žinios, 2006-04-05, Nr. 43-1570

savo namuose. Maitinimas gali būti organizuojamas pristatant karštą maistą į namus, suteikiant nemokamą maitinimą valgyklose, bendruomenės įstaigose ar kitose maitinimo vietose bei išduodant maisto talonus ar sauso maisto daivinius gyventojams. X dienos centro atveju maitinimas suteikiamas pastarojo patalpose. Visi tiriamieji, kiekvieną dieną darbuojasi virtuvėje gamindami maistą. Pati maisto gaminimo procedūra užtrunka apie dvi valandas t.y., nuo 12 val. iki 14 val.. Tokiu metu į dienos centrą renkasi pradinių klasių mokiniai. Darbuotojai skiria laiką vaikams nepilnavertiškai, kadangi turi rūpintis maisto gamyba. Tokia situacija susidaro dėl VDC veiklą kuruojančių institucijų virėjo etato nenumatymo bei komplikotos finansavimo sistemos.

Socialinių paslaugų kataloge (2006), vaikų dienos centras apibūdinamas, kaip socialinę priežiūrą teikianti įstaiga. Tiriamųjų vykdoma veikla orientuota į vaikų ugdymą. Akcentuojama pamokų ruošą, ugdomosios programos: elgesio, socialinių įgūdžių, bendravimo. Vyksta vaikų užimtumo organizavimas: kūrybiniai užsiėmimai, ekskursijos, išvykos. Taip pat netiesioginis vaikų ugdymas per tėvų ugdymą. Pozityvios tėvystės užsiėmimai, bendravimo su vaiku ypatumai. Tiriamųjų funkcijas ir veiklą galima skirstyti į vykdomąją ir ugdomąją dalis (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. VDC darbuotojų ugdomoji, vykdomoji veikla (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Ugdomoji veikla	Veikla su vaikais Tėvų informavimas ir švietimas Pamokų ruošą Ugdomųjų programų vykdymas Vaikų užimtumo organizavimas Ekskursijų, išvykų organizavimas Vaikų pasitikėjimo savimi skatinimas Probleminių situacijų sprendimas	„įvairiausi darbai, ne tik, kas įeina į mano pareigas (R1)“... „darbų yra labai daug, iš ryto pasiruošimas dokumentų vaikų teisių apsaugos (R1)“... „konsultacijos dėl įvairiausių situacijų (R1)“... „atvežimas maisto, maisto gamyba (R1)“... „konsultacijos tėvams (R1)“... „renkasi vaikai, vyksta pamokų ruošą (R1)“... „pietūs (R1)“... „įvairiausias ugdomąsias programas darom, elgesio, socialinių įgūdžių, bendravimo (R1)“... „tėvų ugdymas, pozityvi tėvystė (R1)“... „kas mėnesį vedama tėvų grupė, renkasi tėvai, diskutuojama įvairiausiai klausimais (R1)“... „pildau dokumentus, susijusius su vaikais (R2)“... „bendrauju su vaikų tėvais, globėjais (R2)“... „bendradarbiauju su mokykla, seniūnijomis (R2)“... „padedu vaikams namų darbų ruošoje (R2)“... „organizuoju vaikų užimtumą, pravedu užsiėmimus bei žaidimus (R2)“... „skatinti vaikų pasitikėjimą savimi bei kitais, su vaikais spręsti iškilusias problemas (R2)“... „dirbti su savanoriais (R2)“... „organizuoti išvykas, ekskursijas, stovyklas (R2)“... „pamokų ruošą (R3)“... „vaikų užimtumo organizavimas (R3)“... „socialinių įgūdžių ugdymas, lavinimas (R3)“... „bendradarbiavimas su mokykla (R3)“... „konsultacijos su tėvais, probleminių situacijų sprendimas (R3)“... „pagalba virtuvėje (R3)“... „maisto ruošą (R3)“... „aš padedu vaikams ruošti pamokas (R4)“... „žaidžiame žaidimus (R4)“... „piešiame, užsiimame kūrybine veikla (R4)“
		„visa darbo diena veiksmė (R1)“... „specifiškumas tame, kad dirbama dabar

Darbuotojų vykdomoji veikla	Dokumentacijos tvarkymas Vaikų individualiųjų planų ruošimas ir vertinimas Maisto ruošą, gamyba Patalpų tvarkymas	labai glaudžiai su tėvais, tai duoda gerų rezultatų, nes keičiasi vaikai, keičiasi jų elgesys, nes per tėvus mes pasiekiamo pokyčių, mokslo rezultatai yra labai pagerėję (R1)“... „, tik atvykus į darbą ir dar vaikams neatvykus į dienos centrą, yra ruošiami vaikų individualieji planai, jų įvertinimai ar vaikų apilankymo namuose aktai (R2)“... „, aptariama vaikų dienvotvarkė (R2)“... „, vėliau, atvykus vaikams, suteikiama pagalba ruošiant namų darbus (R2)“... „, atėjus tam tikram laikui, kartu su bendradarbe pristatome vaikams dienos užsiėmimą, veiklą ar rankdarbius (R2)“... „, kai vaikai išėina namo, pildau dienos veiklos, pokalbių protokolus, vyksta dienos problemų aptarimas (R2)“... „, pagalba namų darbų ruošoje (R3)“... „, tvarkymasis virtuvėje (R3)“... „, užsiėmimai su vaikais, žaidimai, kūrybinė, ugdomoji veikla (R3)“... „, dokumentų tvarkymas (R3)... „, padėdu vaikams ruošti pamokas (R4)“... „, po pamokų ruošos užsiimame kokia nors veikla pvz.: su mergaitėmis žaidžiame lėlėmis, parduotuvę ir pan. (R4)“
-----------------------------	--	--

Į vykdomąją dalį įeina darbas su projektais, ataskaitų vaikų dienos centro veiklą kuriojančioms institucijoms rengimas, finansinių dienos centro klausimų sprendimas (finansavimas, projektai), vaikų bylų ir kitų su vaikais susijusių dokumentų pildymas, bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (bendrojo lavinimo mokyklos, savivaldybės, seniūnijos, vaiko teisių apsaugos skyrius, teisėsaugos institucijos). Ugdomajai daliai priskiriama vaikų užimtumo organizavimas, vaikų valgydinimas, pamokų ruošą, ugdomųjų programų (elgesio, socialinių įgūdžių, bendravimo) vykdymas, bendravimas su tėvais ir t.t. Tiriamųjų vykdomosios veiklos specifika glaudžiai susijusi su įvairiausios dokumentacijos pildymu. Ruošiami vaikų individualieji planai, jų vertinimai. Pildomi vaikų apilankymo namuose aktai, dienos veiklos, pokalbių protokolai. Pastarieji dokumentai yra susikurti pačių respondentų iniciatyva, metodinių rekomendacijų, kaip tuos dokumentus sudaryti, nėra.

3.3. VDC darbuotojų veiklos teisinė bazė, teisinės bazės analizė

Šiame poskyryje nagrinėjama, kokiais dokumentais naudojasi vaikų dienos centre dirbantys tiriamieji, atlikdami savo pareigas, funkcijas vaikų, lankančių dienos centrą, atžvilgiu. Kategorijose išskiriami tiriamųjų ugdomojoje/vykdomojoje veikloje naudojami dokumentai bei dokumentų trūkumas (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Tiriamųjų veiklos VDC teisinis reglamentavimas (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Naudojami dokumentai ugdomojoje/vykdomojoje veikloje	Vaiko gerovės 2013-2018 m. programa Socialinio darbuotojo pareigybių sąrašas Socialinių paslaugų katalogas Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai ir pareigybės Bendrosios socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatos Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija Darbo kodeksas	„vaiko gerovės 2013-2018 m. programa (R1)“... „socialinių darbuotojų pareigybės (R1)“... „socialinių paslaugų katalogas (R1)“... „socialinių paslaugų įstatymas ir katalogas (R2)“... „savanoriškos veiklos įstatymas (R2)“... „darbo kodeksas (R3)“... „socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų įsakymas (R3)“... „bendrosios socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatos (R3)“... „vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (R3)“... „bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai (R3)“... „gal dar būtų galima atrasti kokį dokumentą, bet jie bendro pobūdžio (R3)“... „aš žinau, kad daugiausia remiamasi socialiniu paslaugų įstatymu bei katalogu (R4)“,
Veiklą reglamentuojančių dokumentų trūkumas	Vaiko patekimo į dienos centro apskaita Viešųjų pirkimų konkretizavimas Vaikų atvykimo į dienos centrų apskaita Vaikų maitinimo žurnalai Individualaus darbo su tėvais reglamentavimas Darbuotojų veiklos konkretizavimas Etatų peržiūra	„trūksta tarkime vaiko apskaitos, patekimo į dienos centrus (R1)“... „viena iš sudedamųjų dalių yra viešųjų pirkimų įstatymas, vadovaujantis tuo įstatymu trūksta specialistų, kurie atliktų viešuosius pirkimus, tai yra labai didelė problema (R1)“... „mes neturim vieningų dokumentų, žymėjimo vaikų atvykimo į dienos centrą, apskaitos (R1)“... „yra reikalavimas atsiskaityti už vaiko maitinimą, tačiau nėra žurnalų vaikų maitinimo (R1)“... „nėra individualaus darbo su tėvais reglamentuotų dokumentų dienos centrams, tenka imti iš valstybinių įstaigų ir juos patiems modifikuoti (R1)“... „trūksta tokių dokumentų, kuriuose būtų tiksliai ir aiškiai aprašyta darbuotojų veikla, jų funkcijos ir pareigos (R2)“... „galėtų būti konkretesnis dokumentas reglamentuojantis socialinio pedagogo veiklą dienos centre (R3)“... „dienos centro veiklos sukonkretinimo (R4)“... „papildomų etatų turėtų būti numatyta (R4)“

Nagrinęjant vaikų dienos centro darbuotojų veiklą reglamentuojančius dokumentus, tiriamųjų teirautasi, kokiais dokumentais pastarieji naudojami ugdomojoje, vykdomojoje veikloje. Pagal tiriamųjų atsakymus, pateikiamas dokumentų paketas, kuriais naudojami X dienos centro darbuotojai ugdomojoje, vykdomojoje veikloje:

- Vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatai, (2012). Valstybės žinios., Nr. A1-585;
- Dėl vaiko gerovės 2013-2018 m. programos patvirtinimo, (2012). Valstybės žinios., Nr. A1-547;

- Dėl socialinį darbą dirbančių darbuotojų pareigybių sąrašo patvirtinimo, (2000). Valstybės žinios., Nr. 4-101;
- Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, (2006). Valstybės žinios., Nr. 17-589;
- Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo, (2006). Valstybės žinios., Nr. 43-1570;
- Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatymas, (2011). Valstybės žinios., Nr. 86-4142;
- Lietuvos Respublikos Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, (2002). Valstybės žinios., Nr. 64-2569;
- Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo, (2001). Valstybės žinios., Nr. 24-896;
- Dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo patvirtinimo, (2011). Valstybės žinios., Nr. 99-4675;
- Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo, (2003). Valstybės žinios., Nr. 52-2316.

Analizuojant dokumentus, iš pateiktųjų, pirmieji du reglamentuoja vaikų dienos centrų finansavimą. Galima paminėti, kad vaikų dienos centrų finansavimas yra gana ribotas ir, tiesą sakant, sudėtingas, kadangi siekiant užsitikrinti vaikų dienos centro, kaip įstaigos, teikiančios socialines paslaugas vaikams, augantiems socialinės rizikos šeimose, funkcionavimą, reikalinga rengti, teikti valstybinėms institucijoms, šiuo atveju, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, projektus. 2012 metais parengta Vaiko gerovės 2013-2018 metų programa, kurioje minimos lėšos, kurios bus skirtos vaikų dienos centrams 2013-2018 metais iš valstybės biudžeto ir kitų šaltinių. Tačiau skiriamos lėšos yra labai ribotos, nes, remiantis programoje pateiktais duomenimis, siekiant įgyvendinti vaiko globos strategiją, pirmenybė teikiama vaikui teisę augti šeimoje užtikrinimui, todėl buvo plėtojama vaikų dienos centrų veikla savivaldybėse, teikiant nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams, augantiems socialinės rizikos šeimose. Pagal tuo metu programoje pateiktus duomenis, šalyje veikia 175 vaikų dienos centrai, kuriuos lanko 5000 vaikų. Pažymėtina, kad vaikų dienos centrų teikiamos paslaugos patenkina tik ketvirtadalį esamo poreikio, nes vaikų dienos centruose paslaugas gauna 5000 vaikų iš 22075 vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose. Lietuvos respublikos Statistikos departamento duomenimis, apie vaikus, lankančius dienos centrus, 2006-2012 metais imtinai, paslaugas gavusių vaikų skaičius svyruoja apytiksliai nuo 6 iki 9 tūkstančių. Dėl nežinomų priežasčių nuo 2012 metų, duomenys apie socialines paslaugas dienos centruose gavusius vaikus nebepateikiami. Toliau aptariant vaikų dienos centrų finansavimą, pateikiami vaikų dienos centrams skiriami valstybės asignavimai 2013 – 2018 metams. Vaiko gerovės 2013 -2018

programos duomenimis, siekiant plėsti vaikų dienos centrų savivaldybėse veiklą, teikiant nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir jų šeimoms skiriamos lėšos (žr. 8 lentelę):

8 lentelė. Valstybės asignavimai vaikų dienos centrams 2013-2018 metams

Atsakingi vykdytojai	Finansavimo šaltiniai	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. Litų)					
		2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Valstybės biudžeto lėšos, Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų lėšos	10000	13000	14000	15000	16000	16000

8 lentelėje pateiktos lėšos, skiriamos 2013-2018 metais iš programos imtinai, Lietuvoje veikiantiems 175 dienos centrams, teikiantiems nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir jų šeimoms. Verta pastebėti, kad nepadaryti jokie Vaiko gerovės 2013-2018 metų programos pakeitimai pasikeitus Lietuvos Respublikos nacionaliniai valiutai iš litų į eurus. Diskutuojant apie skiriamas lėšas dienos centrams, logiškai mąstant, kad vienu metų laikotarpiui, nekalbant apie dienos centrus, o apskritai įstaigai skiriami nuo 10000 tūkstančių iki 16000 tūkstančių litų niekaip neįgalina įstaigos tinkamai funkcionuoti ir įgyvendinti programos tikslus. Šiuo atveju minėtas lėšas dalijasi 175 įstaigos.

Taigi vaikų dienos centrų taip pat X vaikų dienos centro funkcionavimas, finansinės būklės užtikrinimas inicijuojamas pačių darbuotojų, rengiant projektus. 2012 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija išleido Vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatus, siekiant atrinkti prioritetinius projektus, kuriuos įgyvendinant bus siekiama teikti dienos socialinės priežiūros paslaugas socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams ir pačiai šeimai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos numatyta projektų įgyvendinimo trukmė vieni kalendoriniai metai (2013 m.), taip pat numatoma galimybė pratęsti projektų įgyvendinimą 2014 metais, taip pat ir 2015 metais Vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatų 36 punkte nustatyta tvarka t.y. racionaliai įgyvendinus projektą 2013-2014 metais, 2015 metams tomis pačiomis sąlygomis (ta pati lėšų

suma, kuri buvo skirta 2013 m.). Projekto pareiškėjas kasmet, iki nustatytos datos, komisijai pateikia:

- prašymą projektui finansuoti;
- patikslintą veiklos planą ir laukiamus rezultatus;
- detalią projekto sąmatą;
- sutarčių su partneriais kopijas (jeigu pareiškėjas jų turi ar jeigu sutartys pasirašytos trumpesniam nei 3 metų laikotarpiui);
- asmens, turinčio teisę veikti juridinio asmens vardu, pasirašytą laisvos formos pažymą, kad nėra aplinkybių, nurodytų Vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatų 16 punkte;
- garantinį raštą, kuriame pareiškėjas įsipareigoja savo lėšomis ar kitais teisėtais finansavimo šaltiniais prisidėti prie vaikų dienos centro veiklos užtikrinimo.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudaryta komisija apsveria prašymą bei pateiktus dokumentus ir, ne ilgiau kaip per 30 dienų, pateikia ministerijos kancleriui atitinkamą siūlymą. Ministerijos kancleris per 5 darbo dienas priima sprendimą dėl lėšų skyrimo. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos konkurse turi teisę dalyvauti viešieji juridiniai asmenys, turintys ne mažesnę kaip trejų metų dienos socialinės priežiūros paslaugų teikimo patirtį: vaikų socialinių įgūdžių ugdymo, maitinimo, laisvalaikio organizavimo, informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, psichologinės pagalbos vaikui ir artimiems giminaičiams, asmeninės higienos paslaugų organizavimo ir pan.. Projektų teikime negali dalyvauti bendrojo lavinimo mokyklos, psichikos sveikatos centrai, organizacijos, teikiančios paslaugas neįgaliesiems. Taip pat pareiškėjai, kurie gauna ne mažesnę kaip 10 procentų finansinę ar kitą materialinę paramą iš savivaldybės, iš kitų teisėtų finansavimo šaltinių, iš pareiškėjo skiriamų lėšų projektui įgyvendinti. Pareiškėjai savo veikloje turi vadovautis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2006), Socialinių paslaugų katalogu (2006, Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu ir kitais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinių paslaugų ir piniginės socialinės paramos teikimą.

Analizuojant vaikų dienos centrų finansavimą, nenorima pernelyg išsiplėsti ir nukrypti nuo temos, tik reikia paminėti, kad tai valstybės lygmeniu jautrus procesas. Kaip teigė Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos pirmininkas H. Urvinis (Ministerija pirks vaikų dienos centrų paslaugas, 2013), dauguma vaikų dienos centrų stengiasi išlaikyti visas vykdomas veiklas iš savo pajėgų, kurie to nesugeba to padaryti – užsidaro. Finansiškai išsilaikyti iš projektų rengimo yra labai sudėtinga ir įstaiga kiekvienais metais nežino ar galės vykdyti savo veiklą.

Toliau diskutuojant apie X dienos centro darbuotojų naudojamus dokumentus ugdomojoje, vykdomojoje veikloje, pastarieji naudojami savo pareigybes apibūdinančiais dokumentais. Tai

Socialinį darbą dirbančių darbuotojų pareigybių įsakymas (2000), kuriuo naudojasi respondentai, turintys socialinio darbuotojo išsilavinimą ir pareigybes. Vienas tiriamasis, turintis socialinio pedagogo kvalifikaciją, naudojami Socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų įsakymu (2001) bei Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo įsakymu (2011). Pastarieji įsakymai aptarti poskyryje 3.2. Vaikų dienos centro darbuotojų veiklos vaikų dienos centre specifika bei teisinio reglamento (dokumentų) analizė.

Tiriamieji įvardino ir keletą kitų dokumentų, tokių kaip Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, (2006), kuris, remiantis pačiu įstatymu, apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą (2006), taip pat socialinių paslaugų katalogas, (2006), kuriame nurodoma jog jis apibrėžia socialines paslaugas, jų turinį pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis bei socialinių paslaugų įstaigų tipus. Pastarieji dokumentai turi daug abstrakčių sąvokų ir nemaža dalis punktų, neturi realios naudos, tiriamųjų vykdomoje, ugdomojoje veikloje X vaikų dienos centre. Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatymas, (2011) reikalingas savanoriškos veiklos ypatumams nustatyti, nusako savanoriškos veiklos principus, savanorio ir savanoriškos veiklos organizatoriaus teises ir pareigas, savanoriškos veiklos organizavimo tvarką, savanorių draudimo, savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo atvejus. Kadangi X vaikų dienos centre yra dirbantis savanoris, tokio pobūdžio įstatymo naudojimas yra būtinas, tačiau jis įtakoja savanoriškos veiklos organizatoriaus ir savanorio santykius. Tiriamieji paminėjo Lietuvos Respublikos Darbo kodeksą (2002), kuris taip pat naudojamas iškilusioms problemoms susijusiomis su darbo santykiais spręsti.

Apžvelgiant tiriamųjų pateiktą informaciją dėl naudojamų dokumentų vykdomoje, ugdomojoje veikloje ir lyginant su atlikta dokumentų analize vaikų dienos centrų atžvilgiu, galima teigti, kad praktiškai nėra sukurtas konkretus dokumentas, reglamentuojantis vaikų dienos centrų veiklą.

Toliau analizuojant tiriamųjų atsakymus buvo klausiama apie veiklą reglamentuojančių dokumentų trūkumą. Darbuotojai minėjo, kad neišsamiai apibrėžta vaiko patekimo į dienos centrą tvarka. Šiuo metu galioja tokia tvarka, kad visos socialinės rizikos šeimos, kurios augina vaikus, yra įtraukiamos į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą. Sprendimą dėl šeimos įtraukimo į apskaitą kuruoja vaiko teisių apsaugos specialistai kartu su savivaldybės administracijos direktoriumi. Paradoksalu, tačiau vienintelis būdas vaikui patekti į dienos centrą ir gauti socialines paslaugas, tik tokiu atveju jei šeima, kurioje jis auga, įtraukiama socialinės rizikos šeimų aprašą. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2006 m.

liepos 28 d. patvirtino Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašą.

Šiuo tvarkos aprašu nustatoma socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, įrašymas į apskaitą, išbraukimas iš apskaitos ir apskaitos duomenų tvarkymas, naudojimo ir saugojimo tvarka savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje). Šeima įrašoma į apskaitą, kai gaunama rašytinė ar žodinė informacija apie šeimą. Vaiko teisių apsaugos specialistams nuodugniai patikrinus gautą informaciją t. y. susipažinus su šeima, jos gyvenimo sąlygomis, bendravimo, socialinių įgūdžių ypatumais, vaiko priežiūros ypatumais, finansine, materialine padėtimi ir pan. sprendžiama ar šeimą įtraukti į apskaitą. Sprendimas vyksta vaiko teisių apsaugos darbuotojų posėdyje. Jei šeima įtraukiama į apskaitą, tada duomenys apie socialinės rizikos šeimą įrašomi į kompiuterinę duomenų bazę. Pradedama, arba atnaujinama (jeigu anksčiau šeima buvo išbraukta iš apskaitos) socialinės rizikos šeimos byla, kurioje kaupiama su šeima susijusi informacija. Šeima informuojama raštu, taip pat savivaldybės socialinės paramos skyrius, seniūnijos socialiniai darbuotojai. Nedelsiant kreipiamasi raštu į savivaldybės administracijos padalinį, atsakingą už socialinių paslaugų planavimą, paslaugų organizavimo administravimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės peržiūros kokybės kontrolę dėl paslaugų poreikio šeimai ir vaikui nustatymo ir organizavimo. Taigi laukia ilga procedūra, kad vaikas, kuriam reikalinga pagalba, pradėtų lankyti dienos centrą. Taip pat užsimenama apie viešuosius pirkimus, projektų rengimą, kad neturima specialistų X vaikų dienos centre, kurie koordinuotų viešuosius pirkimus. Nėra vieningos vaikų atvykimo į dienos centrą apskaitos, vieningų dokumentų, taip pat yra reikalavimas atsiskaityti savivaldybei už vaikų maitinimo organizavimą dienos centre, tačiau nėra žurnalų ar rekomendacijų apie vaikų maitinimą, kokie tie žurnalai turi būti. Tiriamieji teigė, kad nėra individualaus darbo su vaikų tėvais dienos centre reglamentavimo, nėra tėvų grupių, su kuriomis dirbama apskaitos. Daugumą tokių dokumentų tenka patiems modifikuoti, imant iš kitų valstybinių įstaigų. Tiriamieji teigė, kad trūksta dokumentų, susijusių su pareigybėmis, kurie būtų modifikuoti būtent dienos centrams. Dokumentuose aprašomi bendri dalykai ir kiekvienas darbuotojas savo veikloje gali juos interpretuoti skirtingai. Kaip galimą dalinį problemų sprendimo būdą tiriamieji nurodė abstrakčių apibūdinimų vengimą bei vaikų dienos centro veiklos sukonkretinimą, papildomų etatų numatymą.

Toliau poskyryje pateikiamas tiriamųjų požiūris į VDC veiklą kuruojančias institucijas bei tų institucijų sukurtą teisinį reglamentavimą VDC atžvilgiu (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Tiriamųjų požiūris į VDC veiklą kuruojančias institucijas (N=4)

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Požiūris į VDC veiklą kuruojančias institucijas	<p>Institucijų nėra daug</p> <p>Skiria pinigų pagal vaikų skaičių ir viskas</p> <p>Toks tas ir požiūris, svarbiausia pateikti ataskaitas</p> <p>Požiūris neutralus</p> <p>Vyksta formalus atsiskaitymas</p> <p>Popierizmas</p> <p>Asociacijos su politika</p>	<p>„tų institucijų nėra daug, socialinės apsaugos ir darbo ministerija, savivaldybė (R1)“... „tas kuravimas yra toks, skiria šiek tiek pinigų pagal vaikų skaičių ir viskas (R1)“... „ir mes dirbam, pagrindinis kuravimas yra ataskaitų teikimas (R1)“... „toks tas ir požiūris, svarbiausia jiems pateikti popierines ataskaitas, kiek vaikų lankė, kaip panaudotos lėšos ir pan. (R2)“... „požiūris yra neutralus (R3)“... „vyksta formalus atsiskaitymas (R3)“... „popierizmas (R3)“... „dienos centras tiesiogiai pavaldus savivaldybei, tai automatiškai asocijuojasi su biurokratija ir politika (R4)“... „dažniausiai, kiek tako bendrauti su dienos centro darbuotojomis, prašoma pateikti ataskaitas susijusias su vaikais (R4)“</p>
Požiūris į VDC veiklą reglamentuojančių institucijų sukurtą teisinę bazę	<p>Abstraktus išdėstymas</p> <p>Teisinės bazės trūkumas</p> <p>Neturi nuomonės</p>	<p>„išdėstoma viskas abstrakčiai dokumentuose (R1)“... „tik tiek, kad pastaruoju metu jau pripratome taip dirbti (R1)“... „na iš savivaldybės pusės tos teisinės bazės nelabai kaip ir yra (R2)“... „o kalbant apie socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, gerai bent jau tai, kad projektų rengimas tapo labiau apibrėžtas (R2)“... „požiūris į jų veiklą ne visai teigiamas, skiriamas dėmesys vaikų gerovei, nors galėtų į visą vaikų dienos centrų veiklą žiūrėti realiau (R3)“... „negaliu tiksliai atsakyti (R4)“... „nesu išsamiai susipažinusi su teisine baze (R4)“</p>

Tiriamųjų teiraujantis apie institucijas, kuruojančias dienos centrų veiklą bei požiūrį į tas institucijas išaiškėjo, kad pagal teisinį reglamentą, vaikų dienos centrų veiklą prižiūri Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei savivaldybės. Įdomu tai, kad analizuojant Šiaulių miesto savivaldybės internetiniame puslapyje pateiktus duomenis, vaikų dienos centras nepriskiriamas prie socialines paslaugas teikiančių įstaigų ir apskritai informacijos apie dienos centrus minėtame puslapyje nepavyko rasti. Tiriamieji minėjo, kad bendradarbiavimas su savivaldybe vyksta skiriant dienos centrui tam tikras lėšas pagal vaikų, lankančių dienos centrą skaičių, o iš vaikų dienos centro pusės būtinas ataskaitų teikimas savivaldybei apie vaikų lankomumą ir kitos informacijos, susijusios su vaikais pateikimas t.y. kaip panaudotos lėšos ir pan.. Darbuotojai kuravimą įvardino kaip „popierizmą“, o požiūris į institucijas, kuruojančias vaikų dienos centro veiklą yra „neutralus“. Tai rodo tiriamųjų tam tikrą antipatiją institucijų atžvilgiu, kadangi bendradarbiavimas formalus ir ganėtinai menkas. Abiejų suinteresuotų pusių lūkesčiai skiriasi,

savivaldybei reikalingas pilnas atsiskaitomybė, o dienos centre dirbantys darbuotojai tikisi daugiau susirūpinimo ir dėmesio iš savivaldybės pusės.

Tiriamųjų požiūris į vaikų dienos centrų veiklą kuriojančių institucijų sukurtą teisinę bazę dienos centrų atžvilgiu turi neigiamą pusę. Darbuotojai išreiškia nuomonę, kad dokumentuose išdėstoma dauguma dalykų abstrakčiai. Minima, kad Šiaulių miesto savivaldybė teisinės bazės dienos centro atžvilgiu beveik neturi. Kaip šiame poskyryje minėta anksčiau, savivaldybė reikalauja vesti apskaitą apie vaikus, o kokia dokumentų forma visą tai pateikti - nesirūpina. Tiriamieji patys modifikavo kitoms institucijoms kuriamus dokumentus ir pritaikė taip, kad būtų galima pateikti savivaldybei. Tai yra neprofesionalus požiūris iš savivaldybės pusės. Tiriamųjų išreikšta pozicija, kad tam tikras dėmesys iš institucijų, kuriojančių vaikų dienos centrų veiklą ir apskritai iš valstybės skiriamas, tačiau „galėtų į visą vaikų dienos centrų veiklą žiūrėti realiau“.

3.4. VDC darbuotojų atliekamų funkcijų santykis su valstybės sukurtu teisiniu reglamentavimu

Atliekant tyrimą X dienos centre, išaiškėjo neatitikimai tarp realiai atliekamų darbuotojų funkcijų su dienos centrą lankančiais vaikais ir valstybės teisiniu reglamentavimu. 9 lentelėje pateikiami respondentų teiginių pavyzdžiai, nurodantys veiklos skirtumus tarp darbo sutartyje nurodytų funkcijų, taip pat neatitikimai tarp teisinio valstybės reglamento.

10 lentelė. Tiriamųjų funkcijų santykis su teisiniu reglamentavimu (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Veiklos skirtumai su darbo sutartyje nurodytomis funkcijomis	Programų vykdymas Visuomeninė veikla Darbo su šeima ir vaikais abstraktus nurodymas Vaikų maitinimo organizavimas Dokumentacijos tvarkymas	„skiriasi, kad esu programų vykdytoja, dalyvauju įvairiose visuomeninėse veiklose, kas nėra numatyta (R1)“... „kas įeina į darbą su šeima ir vaikais, tik abstrakčiai nurodyta (R1)“... „dienos centras nevyriausybinė organizacija, ji kitokių finansinių pajamų neturi kaip tik projektai, jų rengimas, ir tas turėtų įeiti į mano pareigas, kad būtų užtikrintas veiklos finansavimas (R1)“... „ darbo sutartyje nėra išsamiai įvardintų visų darbo pareigų, yra tiesiog bendri dalykai (R2)“... „ nėra minima su vaikų maitinimu susijusi veikla, tokia kaip prižiūrėti vaikus valgant, paskirstyti maistą, susitvarkyti po valgio (R2)“... „su vaikais susijusios dokumentacijos tvarkymas (R2)“... „ taip, tai ir vaikų maitinimas, ir dokumentų pildymas, ir bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis, tokiomis kaip savivaldybė ar socialinės apsaugos ir darbo ministerija (R3)“ ... „ kadangi dar neturiu konkrečių pareigų ir atlieku man pavestas užduotis tai ir negalėčiau įvardinti kuo skiriasi (R4)“... „dienos centro darbuotojos dirba ir po darbo valandų (R4)“... „turėčiau daugiau dirbti socialiniu atžvilgiu negu pedagoginiu, bendrauti su vaiko tėvais, pačiu vaiku (R4)“

<p>Veiklos/pareigų skirtumai su valstybės teisiniu reglamentavimu</p>	<p>VDC finansinės būklės priežiūra Vaikų maitinimo organizavimas Ataskaitų ruošimas Vaikų transportavimas Patalpų priežiūra Projektinė veikla</p>	<p>„kadangi dienos centrui kaip ir nėra paskirtas vadovas, ar atsakingas žmogus už finansinę dienos centro būklę, tai tenka rūpintis (R1)“... „ ataskaitų ruošimas savivaldybei, vaiko teisių apsaugos skyriui, projektų ruošimas ir kt. (R1)“... „ su maitinimu susijusi veikla (R2)“... „ vaikų parvežimas namo po ekskursijų ar išvykų (R2)“... „ rūpinimasis maistu... maisto gaminimas (R3)“... „ patalpų tvarkymas (R3)“... „ psichologinė pagalba vaikams (R3)“... „ taip pat maisto gaminimas ir patalpų tvarkymasis turėtų atitekti kitiems etatams (R4)“... „neatitinka, kažkam iš dienos centro tenka rūpintis dokumentacija, ataskaitomis, projektais ir pan. (R1)“... „ taip pat galima paminėti, kad vaikai dienos centruose yra maitinami, tačiau apie jokių virėjų etatus ar panašiai nėra užsiminama (R1)“... „kiekvienas vaikų dienos centras privalo remtis numatyta tvarka, tačiau jame vyksta daug išsamesnė veikla su vaikais, pvz.: pas mus suteikiamas maitinimas, nors to nėra numatytuose valstybės nuostatuose (R2)“... „ galiu pasakyti, kad neatitinka (R3)... „ daug laiko atima maisto ruošta, tvarkymasis (R3)“... „manau, kad ne pilnai atitinka“, „kartais darbuotojai yra priversti užsiimti ne tuo, kuom reikia (R4)“</p>
---	--	---

X dienos centro atveju, tiriamųjų pareigybės darbo sutartyje, apibrėžtos abstrakčiai ir kitais atvejais ne visai atitinka atliekamą veiklą. Apžvelgiamos socialinio darbuotojo bei socialinio pedagogo veiklos, nurodytos darbo sutartyje. Išskirtinai nurodoma, kad vyksta darbas su vaikais ir šeimomis, vaikų užimtumo organizavimas, vaikų maitinimas, ugdomoji veikla, su vaikais susijusios dokumentacijos pildymas, bendradarbiavimas u kitomis įstaigomis (bendrojo lavinimo mokyklos, savivaldybės, seniūnijos, vaiko teisių apsaugos skyrius, policija, nevyriausybinės organizacijos ir kt.). Tiriamųjų nuomone, darbo sutartyje atliekamos funkcijos nėra išsamiai įvardintos, viskas apibrėžta abstrakčiai. Darbo sutartyse nėra numatytas įvairiausių programų vykdymas, dalyvavimas visuomeninėse veiklose. Vienas esminių veiklos ir darbo sutartyje nurodytų skirtumų yra projektų, siekiant užsitikrinti visą veiklos finansavimą, rengimas, koordinavimas. Projektų rengimas yra gana sudėtingas procesas, kuris reikalauja tam tikrų kvalifikacijų. Visą to proceso eigą koordinuoja X dienos centro socialinis darbuotojas. Į pareigybes visa tai neįeina. Būtina numatyti atskirą etatą šioms pareigybėms vykdyti, kadangi tai atima daug laiko, kurį socialinis darbuotojas galėtų skirti savo tiesioginėms pareigoms bei sudaro didelę atsakomybę, kadangi nuo šios veiklos priklauso visas dienos centro, kaip įstaigos, teikiančios paslaugas vaikams iš socialinės rizikos šeimų, funkcionavimas. Kitas svarbus akcentas, tai vaikų maitinimas dienos centre. Nėra išklasifikuota kaip pastarasis procesas turėtų vykti. Maisto produktų kiekis, jų paskirstymas vaikams, maisto racionas bei jo gaminimo procedūra. Maistą gamina respondentai, kas nėra numatyta darbo sutartyse.

Tiriamųjų pareigos ir vykdoma veikla taip pat turi neatitikimų su valstybės teisiniu reglamentavimu, sukurtu socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų ir dirbančių vaikų dienos centre atžvilgiu. Jokiuose teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų pareigybėmis, funkcijomis, nėra užsimenama apie įstaigos finansinio stabilumo koordinavimą. Socialinis darbuotojas ar socialinis pedagogas nėra atsakingas už finansinę dienos centro ar kitos įstaigos būklę. Tiriamieji nuogaštavo, kad nėra paskirtas vadovas ar atsakingas už finansinę dienos centro būklę žmogus.

Teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų pareigybėmis ir funkcijomis yra nurodomas asmenų, esant tam tikram reikalui transportavimas. Tiriamieji teigė, kad beveik nuolat tenka vaikus išvežioti po namus kai parvykstama iš ekskursijų ar išvykų. Jeigu būna užsakytas transportas organizuojant išvykas ar ekskursijas vaikams, tai dėl ribotų finansinių išteklių, grįžus iš ekskursijų transportas dažniausiai užsakomas parvežant visus iki X dienos centro patalpų. Jei būna vėlus metas, darbuotojams tenka vaikus į namus išvežioti nuosavu transportu. Esant tokiai situacijai, transportavimo organizavimo klausimai turėtų būti aiškiau standartizuoti. Jei naudojamas nuosavas transportas, turėtų būti išaiškintas patiriamų išlaidų kompensavimo klausimas.

Teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų pareigybėmis ir funkcijomis numatomas maitinimo organizavimo klausimas, kuris taip pat apibrėžtas abstrakčiai. Darbuotojai, dirbantys X dienos centre organizuoja vaikų maitinimą, eikvodami savo laiką, kuris galėtų būti skirtas savo tiesioginėms paslaugoms atlikti. Maisto organizavimas turėtų apsiriboti ties maisto užtikrinimu dienos centrą lankantiems vaikams. Produktų kiekis, racionas bei, esminis faktorius, to maisto gaminimas turi būti paskirtas virėjo kvalifikaciją turinčiam asmeniui, t.y. turėtų būti reglamentuotas virėjo etatas dienos centro atžvilgiu. Maisto gaminimas X dienos centre vidutiniškai užtrunka apie dvi valandas, priklausomai, koks maistas ruošiamas.

Teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų pareigybėmis ir funkcijomis nėra numatytas įstaigos, kurioje pastarieji dirba, patalpų tvarkymo, valymo klausimas. Darbuotojai, dirbantys X dienos centre, patalpas tvarkosi kiekvieną dieną, kadangi vaikų skaičius yra didelis ir natūralu, kad netvarka atsiranda gana greitai.

Teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų pareigybėmis ir funkcijomis nėra numatytas psichologinės pagalbos teikimo klausimas. Darbuotojams, dirbantiems X dienos centre, nuolat tenka susidurti su situacijomis, kai psichologinės pagalbos teikimas vaikams tampa sunkiai išvengiamas. Dienos centrą lankantys vaikai yra socialiai pažeidžiamos grupės individai, todėl kvalifikuotas psichologas yra būtinas.

Taigi, apibendrinant teisiniuose reglamentuose, susijusiuose su socialinių darbuotojų bei socialinių pedagogų pareigybėmis ir funkcijomis bei vaikų dienos centro veiklos nuostatais turi būti numatyta:

- įstaigos finansinės būklės koordinavimo šiai veiklai kvalifikuoto asmens priskyrimas;
- asmeninių darbuotojo išlaidų, patiriamų atliekant savo tiesiogines arba netiesiogines funkcijas įstaigoje kompensavimo klausimas;
- siekiant struktūruoto, kokybiškai integruoto įstaigos darbuotojų veiklos užtikrinimo bei pilno įstaigos paskirties išpildymo, papildomų etatų įsteigimas (psichologo, virėjo, valytojo).

Išpildžius pateiktus pasiūlymus, dienos centro specialistai, dirbantys tiesiogiai su vaikais, galėtų koncentruotis į savo funkcijas, užtikrinant paslaugų kokybę.

3.5. Vaikų dienos centro darbuotojų ugdomosios veiklos analizė

Šiame poskyryje analizuojama tiriamųjų vykdoma veikla, kuri skatina vaikų, lankančių dienos centrą, ugdymą(si). Taip pat apžvelgiami tiriamųjų taikomi metodai ugdomojoje veikloje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Tiriamųjų ugdomoji veikla VDC (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Veikla, skatinanti vaikų ugdymą(si)	Tiesioginis darbas su tėvais Vaikų mokymosi protegavimas Pamokų ruošą Vaikų talentų paieška Pasitikėjimo savimi skatinimas Meninė veikla Mokyklos užduočių kartojimas	„tiesioginis darbas su tėvais, betarpiškas (R1)“... „toliau betarpiškas vaikų protegavimas į mokymąsi (R1)“... „pamokų ruošą, gal per mažos mūsų pajėgos dėl pamokų ruošos, nes darbo krūvis yra labai didelis (R1)“... „vaikų užslėptų talentų paieška, siuntimas į būrelius, užsiėmimus (R1)“... „žaidimai, loginiai ir kūrybiniai (R1)“... „meninė ir kūrybinė veikla (R1)“... „pastovi pagalba vaikų namų ruošoje (R2)“... „paaiškinti, ko nesupranta mokykloje (R2)“... „žaidimai, lavinantys pasitikėjimą savimi bei kitais, gerinantys bendravimo gebėjimus bei slopinantys neigiamą elgesį bei emocijas (R2)“... „rankdarbiai, skatinantys ištvėrę, susikaupimą, lavinantys vaizduotę (R2)“... „palaikymas, padrąšinimas, skatinantys pasitikėjimą (R2)“... „pagalba atliekant užduotis, namų darbus, bendravimas, palaikymas, skatinimas siekti savų tikslų, padrąšinimas pasitikėti savimi, jaustis gerai mokyklos, namų bei vaikų dienos centro aplinkoje (R3)“... „peržiūrime kartu su vaikais užduotis, kurias jie atlieka mokykloje (R4)“... „su pradinukais ir ne tik žaidžiame žaidimus, kad įsisavintų teorines užduotis (R4)

Analizuojant pateiktus tiriamųjų atsakymus, pastebėta, jog vaikų dienos centro darbuotojai atlieka įvairaus pobūdžio ugdomąją veiklą. Kaip pagrindinėmis veiklos sritimis galima išskirti darbą su vaikų dienos centrą lankančiu vaiku ir jo šeima, pamokų ruošą, laisvalaikio užimtumo organizavimą. Darbuotojų veikla, kuri skatina vaikų ugdymą(si), gali padėti vaikams atrasti naujas vertybes. Dirbant su vaikais, atsižvelgiama į kiekvieną vaiką individualiai, į jo jausmus, gebėjimus, vertybes. Didelis dėmesys skiriamas ir vaiko šeimai, kadangi vaikas auga šeimoje ir tai yra jo artimiausia aplinka. Šeimos aplinkoje turėtų būti ugdomi teigiami požiūriai į skirtingas gyvenimo sritis. Vaikų dienos centro darbuotojai stengiasi dirbti su vaikų tėvais, tam, kad padėtų jiems pakeisti savo susidariusias vertybines nuostatas į gyvenimą. Taip toliau tas vertybes galės teisingai ir tinkamai diegti savo vaikams. Vaiką supanti aplinka daro didelę įtaką vaiko raidai, todėl ji turi būti tinkama, kad vaikas galėtų realizuoti save. Ugdymas(si) vaiko gyvenime, tai pamatinis savęs atradimų pasaulis, kuris turi būti laisvas kiekvienam vaikui, tačiau kartais būtina vaiką nukreipti reikiama linkme. Vaikus iš socialinės rizikos šeimų teigiama linkme ugdymo(si) kokybės link nukreipia VDC darbuotojai. Įstaigos darbuotojai privalo būti patikimais vaikų atžvilgiu, kad taptų sektinu pavyzdžiu. Tiriamųjų teigimu, vaikams reikia pagalbos pamokų ruošoje, interaktyvių metodų įsisavinant ugdomąją medžiagą ir sudominant vaikus, vyksta „betarpiškas vaikų protegavimas į mokymąsi“. Vaikai nuolat stebimi, ieškant tam tikrų vaiko talentų įvairiose srityse. Jeigu pastebima, kad vaikas gabus sporte ar kitoje veikloje, nukreipiama į būrelius, užsiėmimus, jeigu yra tokia galimybė. Vaikų ugdymas(is) nuolat proteguojamas per loginius ir kūrybinius žaidimus, meninę veiklą. Nuolatinis vaikų padaršinimas, palaikymas, pasitikėjimo savimi skatinimas. Visa ši vykdoma veikla labai priklauso ir nuo darbuotojų motyvacijos, altruistinių ir kitų kompetencijų, gebėjimo orientuotis ir greitai veikti kritinėse situacijose ir pan.. Socialinis, pedagoginis darbas yra sunkus visomis prasmėmis ir žmogus, pasirinkęs šią sritį, paskatinimų turi ieškoti ne valstybės suteiktose sąlygose, kadangi piniginis atlygis už atliekamą darbą yra ganėtinai menkas ir pan., o savęs pašaukime, altruistiniame požiūryje, kai noras padėti aukščiau už kitas vertybes.

Tiriamieji, vykdydami ugdomąją veiklą vaikų atžvilgiu naudoja tam tikrus metodus (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. **Tiriamųjų taikomi metodai ugdomojoje veikloje (N=4)**

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Ugdomosios veiklos metodai	Valdorfo metodas Montessori metodas Individualus, grupinis, šeimos	„Valdorfo metodas, „Montessori metodas (R1)“... „bandome taikyti šeimos principą, gabieji vaikai padeda silpnesniesiems, kaip broliai sesės (R1)“... „o iš socialinės pusės tai yra nuoširdus vaiko priėmimas, konfidencialumas, pasitikėjimas vienas kitu (R1)“... „individualų, grupinį ir šeimos (R2)“... „valdorfo, montessori metodas (R3)“

Vienas iš tiriamųjų naudojamų metodų yra Valdorfo pedagogika. Tai yra vientisa ugdymo sistema, kuri taikoma ikimokyklinėse institucijose ir bendrojo lavinimo mokyklose. Tiriamieji šią pedagogiką taiko ir X vaikų dienos centre. Valdorfo pedagogikos metodai remiasi austrų pedagogo ir filosofo R. Steinerio (1861-1925) sugalvotu giluminiu vaikystės amžiaus tarpnių suvokimu, kai kiekvienam amžiaus tarpniui taikomi saviti pedagoginiai principai, bei vyksta nuodugnus kiekvieno vaiko stebėjimas, empiriniai tyrimai, tyrimų analizė bei asmeninės patirties pasitelkimas. Šiai pedagogikai būdingas ypatingas socialinis klimatas. Skiriamas išskirtinis dėmesys vaikų tarpusavio santykiams, tėvų ir pedagogų bei pedagogų tarpusavio bendradarbiavimui. Valdorfo pedagogikos Lietuvoje koncepcijoje⁷, teigiama, kad pagrindinis Valdorfo pedagogikos tikslas yra išugdyti harmoningą, laisvą ir atsakingą asmenybę, kuri nusiteikusi nuolat mokytis, tobulėti, gebanti kelti sau prasmingus asmeninio, visuomeninio bei profesinio gyvenimo tikslus, pajėgi integruotis į visuomenę ir ją tobulinti, susiformavusi įsisąmonintą humanistinių vertybių sistemą ir pasiryžusi ja grįsti savo gyvenimą. Įgyvendinant Valdorfo pedagogikos tikslus siekiama:

- sukurti vaiką puoselėjančią aplinką, kurioje galėtų laisvai ir harmoningai skleisti visos jo galios;
- suteikti vaikui prasmingų žinių, lavinti jo įgūdžius bei kompetenciją, reikalingą integracijai į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą;
- padėti pagrindus moralios asmenybės formavimuisi;
- visokeriopai skatinti vaikų saviraišką, padėti jiems suvokti ir plėtoti savo kūrybines galias;
- sudaryti sąlygas vaikui mokytis laisvai reikšti savo mintis ir savarankiškai veikti;
- padėti vaikams išsaugoti ir gilinti ryšį su gimtuoju kraštu bei atvirumą pasauliui;
- realius augančio vaiko poreikius laikyti lemiamu kriterijumi keliant mokymosi uždavinius, parenkant ugdymo turinį bei būdus;
- ugdymo procese išlaikyti pusiausvyrą tarp intelektualinių, meninių ir praktinių ugdymo aspektų;
- mokyklos darbą organizuoti taip, kad mokykla būtų atvira kūrybinei asmens iniciatyvai;
- puoselėti pagarba bei tolerancija grindžiamus mokinių, mokytojų bei tėvų tarpusavio santykius;
- telkti mokyklos bendruomenę, puoselėti tėvų bei mokytojų saviraišką, skatinančią vaikus aktyviai ir kūrybiškai dalyvauti socialiniame gyvenime;

⁷ Valdorfo pedagogikos Lietuvoje koncepcija (2004). Valstybės žinios., Nr. ĮSAK-761

- sudaryti sąlygas vaiko pilietinei savimonei formuotis, talkinti taikios ir darnios Lietuvos, Europos bei pasaulio visuomenės kūrimuisi.

Taigi, taikydami Valdorfo pedagogiką, tiriamieji remiasi šiais principais, kad būtų skatinamas vaikų ugdymas(is) X dienos centre.

Kaip kitą taikomą metodą, skatinant vaikų ugdymą(si) tiriamieji paminėjo Montessori metodą. M. Montessori metodika remiasi tuo, kad kiekvienas vaikas savo asmenybę specialiai paruoštoje aplinkoje. Ta aplinka gali būti bet kur, grupėje, namų kambaryje ar žaidimų aikštelėje. Paruoštos aplinkos tikslas yra padaryti vaiką, kuris taptų nepriklausomu nuo suaugusiojo. Laisvė yra pagrindinis parengtos aplinkos bruožas. Vaikai yra laisvi toje aplinkoje ir tyrinėja pačių pasirinktas priemones, absorbuoja tai, ką randa. Pagrindiniai montesoriniai principai yra tokie (VšĮ Montessori metodo centras):

- laisvės drausmėje principas (tai apibūdinama kaip kontrolė, kurią vaikas įgauna apvalydamas pats save ir aplinką. Laisvė paruoštoje aplinkoje, kuri ribojama tam tikromis normomis, taisyklėmis. Vaikų drausmingumas atsiranda, kai jie įsigilina į įdomią jų prigimtį atitinkančią veiklą);
- prigimties poreikio patenkinimo principas (kiekvienas vaikas turi vidinę energiją, kurios pagalba susiformuoja asmenybė. Ugdymo procese svarbu sudaryti sąlygas šiems galioms atsiskleisti. Vaikas neturi konkrečių ugdymo tikslų: išmokti rašyti, skaityti ir t.t., jam svarbiausia sukoordinuoti judesį, vystyti psichinius procesus. Todėl svarbu netrukdyti vaikui veikti paruoštoje aplinkoje, kad galėtų atsiskleisti jo asmenybė);
- vaiko veiklos nepertraukiamumo principas (asmenybė vystosi kontaktuodama su socialine, daiktine ir erdvine aplinka. Pagrindinė ugdymo proceso forma individualus darbas, kuris derinamas su grupine ar spontaniška vaiko veikla).

M. Montessori metodas tiriamųjų neblogai taikomas ieškant užslėptų vaikų, lankančių X dienos centrą, talentų.

Tiriamieji taip pat taiko socialinio darbo klasikinius metodus t.y. individualų, grupinį ir šeimos metodą. Šie metodai apibūdinami taip:

- individualus darbas su atveju (kai svarbu kontakto užmezgimas, komunikacija, klausymas, individo priėmimas, palaikymas);
- grupinis darbas (socialinio darbuotojo veikla konsultuojant, skatinant, raginant mažas grupes spręsti savo socialines problemas);
- darbas su šeima (tai sistema, kuri jau egzistuoja, yra susiformavusi. Šeima daro labai didelę įtaką nariams) (Bagdonas, 2004).

Dirbant su vaikais, šie metodai nuolat derinami tarpusavyje. Tiriamieji naudoja metodus, atsižvelgdami į vaiko asmenybę ir esamą situaciją.

3.6. VDC darbuotojų vykdomos veiklos santykis su pokyčiais vaikų ugdymo(si) procese

Šiame poskyryje nagrinėjamas vaikų, lankančių X dienos centrą, pokyčiai ugdymo(si) procese, pastariesiems dalyvaujant tiriamųjų vykdomoje veikloje. Taip pat pokyčiai vaikų mokymosi rezultatuose, bei vaikų požiūrio į mokyklą bei mokytojus kaita. 13 lentelėje nurodomi vaikų ugdymo(si) pokyčiai, pastariesiems lankant dienos centrą 0,5 – 1 metus.

13 lentelė. Tiriamųjų veiklos santykis su pokyčiais vaikų ugdymo(si) procese (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavyzdžiai
Pokyčiai vaikų ugdyme(si) lankant dienos centrą	Teigiamas požiūris Motyvacija Mokslo rezultatų gerėjimas Uždarumo mažėjimas Agresyvumo mažėjimas Pasitikėjimas savimi	„kaip tik prieš kelias dienas skambino vienos mokyklos socialinė pedagogė, dėl vienos mergaitės, kurios elgesys labai pakitęs į teigiamą pusę, anksčiau ji vagiliaudavo, bėgdavo iš pamokų, o paskutiniu metu situacija kardinaliai keičiasi, mergaitė pradėjo stengtis, pagerėjo mokymosi rezultatai, ir čia kalbama apie mergaitę, kuri lanko dienos centrą mėnesį laiko (R1)“... „aišku turime situacijų kai mūsų kompetencijos ne visagalės, bet čia pavieniai atvejai (R1)“... „didžiojoje dalyje yra kardinalūs, globalūs pokyčiai (R1)“... „be abejonės dienos centre dažniausiai jie elgiasi gerai, išėję ne visada, bet mes kiekvieną dieną aptariame, kaip mes elgiamės gatvėje, mokykloje, namuose ir pan. (R1)“... „šiai dienai rezultatai yra visai neblogi, sportinėje veikloje vaikai yra pasižymėję (R1)“... „vieniems vaikams akivaizdžiai pagerėjo mokslo rezultatai mokykloje, jie pradėjo geriau mokytis, nes yra suteikiama pagalba ruošiant namų darbus, ko kiti negalėjo gauti namuose (R2)“... „kitų vaikų gerėja elgesys, jie nebėra tokie uždari, agresyvūs kaip būdavo anksčiau (R2)“... „vaikai įgauna pasitikėjimo ir gerina bendravimo įgūdžius (R2)“... „padidėjęs atsakingumo jausmas (R3)“... „yra įvairių vaikų su individualiais poreikiais (R4)“... „daugumos pokyčiai matomi, bendravimas skiriasi, neadekvataus pykčio proveržiai sumažėję arba visiškai nepasireiškia ir pan. (R4)“

Analizuojant vaikų ugdymo(si) pokyčius, pastariesiems lankant X vaikų dienos centrą, pastebėta, jog dauguma respondentų atsakymų parodė tik teigiamus pokyčius. Pastebima, jog pirmiausia vaikus sudomina ugdymo(si) procesas, po to keičiasi ir pats vaikas, jo požiūris, elgesys, savybės bei vertybės. Atsižvelgiant į vaikų dienos centro darbuotojų atsakymus, galima teigti, jog svarbiausia tinkamai komunikuoti su vaiku. Vaikų dienos centrą lankančių vaikų tėvai dažnai neturi bendravimo įgūdžių, kurių pagalba galėtų paskatinti vaiką ugdymo(si) procesą. Pasak įstaigos darbuotojų, ne visada pavyksta užmegzti kontaktų su tėvais ir jiems padėti. Kadangi vaikų, lankančių dienos centrą, ugdymo(si) procesas sąlygoja teigiamus pokyčius,

galima teigti, jog didelę įtaką daro centro darbuotojai. Pastarieji bendraudami su vaikais įgauna vis didesnį pasitikėjimą ir taip vaikus gali nukreipti tinkama linkme. Kasdien, kalbant ir diskutuojant su vaikais apie elgesio normas, pagarbą žmogui pasikeičia ir pačių vaikų elgesys bei požiūris į jį supantį pasaulį. Tiriamieji tokius teigiamus pokyčius kaip, pagerėjęs bendras vaikų elgesys, pagerėję mokymosi rezultatai, bendravimo įgūdžiai, atsiradęs ar sustiprėjęs pasitikėjimo savimi ir atsakomybės jausmas. Tiriamieji daugiau dėmesio skiria kiekvienam vaikui individualiai. Atsižvelgiama į vaikų poreikius ir gebėjimus, kuriais galima skatinti vaikų ugdymą(si). Vaikai ima pasitikėti savimi ir pastebi, jog ir mokymosi procese gali būti įdomu ir taip pasiekia gerų rezultatų ugdymo(si) procese. Tokius pokyčius pastebi ir mokyklos darbuotojai, kurie praneša vaikų dienos centro darbuotojams teigiamus vaikų pokyčius. Be abejonės, nėra viskas labai gražu ir, anot darbuotojų, pasitaiko, kad „turime situacijų kai mūsų kompetencijos ne visagalės, nes tėvai nepadeda vaikui adaptuotis, nepavyksta užmegzti kontaktų, nesusikalbame su tėvais, bet čia pavieniai atvejai“. Tiriamieji teigė, kad mažėja vaikų uždarumas, agresyvumas, neadekvataus pykčio proveržiai, keičiasi vaikų mokymosi motyvacija.

14 lentelėje pateikiami tiriamųjų atsakymai apie X vaikų dienos centrą lankančių vaikų mokymosi rezultatų pokyčius.

14 lentelė. **Vaikų mokymosi rezultatų pokyčiai (N=4)**

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Pokyčiai vaikų mokymosi rezultatuose	<p>Vaiko raidos mokymesi stebėjimas</p> <p>Skaitymo, rašymo įgūdžių gerėjimas</p> <p>Stengimasis suprasti užduotis</p> <p>Pasitikėjimas savimi</p> <p>Mokymosi motyvacijos gerėjimas</p> <p>Pažymių gerėjimas</p>	<p>„nevertiname vaiko namų darbų ruošos pažymiais, bet mes stebime vaiko raidą mokymesi (R1)“, „smagu matyti kai vaikas ateina į dienos centrą neskaičiuodamas, neskaitydamas, o dirbant su juo, metų bėgyje, puikiai tą daro (R1)“... „mes juos motyvuojam, girdami, visų pirma pastebime gerąsias savybes, o tik po to sakydami, kad čia dar galėtum pasitempti (R1)“... „yra tokių vaikų, kurių galimybės labai ribotos, bet ir jie džiugina savo rezultatais (R1)“... „taip pat gaunamas padrąšinimas ir paskatinimas padeda pasitikėti savimi ir nebijoti mokykloje tam tikrose veiklose, pvz. : „skaityti prieš klasę, deklamuoti eilėraštį ir pan. (R2)“... „vaikai tampa labiau motyvuoti siekti pažangesnių rezultatų, nes visada suteikiama pagalba ir padrąšinimas (R3)“... „be abejonės, yra vaikų, kai niekaip nepavyksta gerinti rezultatų (R3)“... „pastebėjau tendencija, kad vaikai, aktyviai įsilieję į dienos centro veiklą, pradėjo ir geriau mokytis, nes pirmiausia stengiamės padėti vaikams atsikratyti susidariusių stereotipų apie mokyklą, mokytojus bei mokymąsi (R4)“</p>

Tiriamieji pasisakė vaikų mokymosi rezultatų klausimu ir nustatyta, kad X dienos centro lankytojų mokymosi rezultatai palaipsniui gerėja. Darbuotojai stebi visų dienos centrą lankančių vaikų raidą mokymosi pasiekimuose bei rezultatuose, atlieka individualius vertinimus, priima

sprendimus tolimesniam individualiam darbui su vaiku. Pasak darbuotojų vaikai nuolat yra motyvuojami, skatinami ir giriami, suteikiama intensyvi pagalba. Tokia mokymosi rezultatų, vaikams akivaizdžiai nepastebima, kontrolė vaikus skatina pasitempti ir jaustis atsakingais už save, nes dažnai tokio rūpesčio nesulaukia iš savo tėvų. Tiriamieji teigė, kad „smagu matyti kai vaikas ateina į dienos centrą neskaičiuodamas, neskaitydamas, o dirbant su juo, metų bėgyje, puikiai tą daro“. Tiriamųjų nuomone, vienas svarbiausių aspektų geresnių mokymosi rezultatų link yra jų motyvavimas jiems patiems stiprinant motyvaciją. Svarbu išvelgti vaiko gerąsias savybes ir būtinai jas išsakyti vaikui, o tik po to sakyti vaikui, kad vienoje ar kitoje srityje reikia pasitempti. Kitas labai svarbus aspektas, siekiant kokybiško vaiko ugdymo(si) proceso yra vaiko susidarytų stereotipų apie mokyklą ir mokytojus keitimas, šalinimas (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. **Vaikų požiūrio į mokyklą pokyčiai (N=4)**

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių pavyzdžiai
Pokyčiai vaikų požiūryje į mokyklą/mokytoją	Vaiko nuostatos į mokytoją, mokyklą keitimasis Įsitikinimų mažėjimas Mokytojas kaip pagalbininkas	„keičiasi nuostata į patį mokytoją (R1)“... „patekęs į dienos centrą vaikas buvo piktas ne tik ant viso pasaulio, bet ir ant mokytojų (R1)“... „kalbama, kad mokytojas yra geras, nori juos ugdyti (R1)“... „mes dar turime tokią metodiką, kai suponuojama į perspektyvą, kuom jis norėtų būti, turėjome su berniukais tokią programą, užsibrėžtas tikslas, pvz.: kaip skraido lėktuvai, kaip pilotuojami, tai tie vaikai nešėsi savo padarytas skaidres į mokyklą ir pristatinėjo mokytojams, tai dar, kol kas, turime būsimų pilotų (R1)“... „vienas iš vaikų nori būti kareiviu, motyvuojame, kad kiekvienas berniukas gali tapti kareiviu, bet būtent jis gali tapti kapitonu, o dėl šios priežasties būtini tikslieji mokslai, pastarajam sunkiai sekėsi matematika, tai paskutiniu metu jo požiūris į mokyklą, mokytojus kardinaliai pasikeitė ir ėmė gerėti rezultatai matematikoje (R1)“... „kartais būna ir taip, kad vaikai jau būna tuo dalyku įsitikinę ir tiesiog nenori keisti savo požiūrio (R2)“... „kai kurių vaikų požiūris į mokyklą nelabai keičiasi, nes dažniausiai tai būna pykčio sukeltas jausmas ar tiesiog kitų vaikų įpiršta nuomonė, todėl vaikai tos nuomonės nenori atsikratyti, nes mano, kad tai yra tinkama (R3)“... „nemaža dalis vaikų kardinaliai pakeitė nuomonę apie mokyklą (R3)“... „kasdien analizuojame kas mokykloje įvyko (R4)“... „tada darbuotojoms padėdu analizuoti, kaip vaikas pasielgė ir kaip galėjo pasielgti (R4)“

Beveik be išimties visi vaikai, tik pradėję lankyti dienos centrą yra susikoncentravę į tai, kad mokytojas – „didžiausias priešas“. Tiriamųjų nuomone, nuolatinis kalbėjimasis su vaikais, kad mokytojas yra labai svarbus ir tik nori jiems padėti, teikia rezultatų, tačiau dažnai tenka

naudoti ir kitokias taktikas. Viena iš tiriamųjų naudojamų priemonių yra suponavimas vaikams „kuo jie norėtų būti užaugę“. Vyksta požiūrio keitimas per tokią prizmę, kad jei vaikas nori įgyti tam tikrą specialybę, pvz.: lėktuvo piloto, tai reikia mokytis tam tikrus dalykus mokykloje ypatingai ir tik mokytojas gali pagelbėti vaikui siekiant savo tikslo. Kitas pavyzdys yra vieno iš dienos centrą lankančio vaiko noras tapti kareiviu. Tiriamieji atliko darbą su vaiku, teigdami, kad eiliniu kareiviu gali tapti bet kuris berniukas, o tapti generolu gal ne kiekvienas. Norint tapti generolu, reikia tikslių mokslų, ypač matematikos, kadangi pastarajam vaikui ganėtinai prastai sekėsi matematikos dalykas, siekta jį motyvuoti būtent minimu atveju. Stebint vaiko mokymosi rezultatus, jie akivaizdžiai pradėjo gerėti, kaip ir santykiai su mokytojais. Ir pastaroji naudojama taktika duoda gerų rezultatų, kadangi dienos centrą lankantys vaikai yra gana užsispyrę ir nori pasiekti savo tikslą jei jį užsibrėžia. Didžioji dalis X dienos centrą lankančių vaikų kardinaliai pakeitė nuomonę apie mokyklą ir mokytojus. Be abejonės, kai kurių vaikų požiūris į mokyklą keičiasi mažai, nes dažniausiai tai būna pykčio sukeltas jausmas ar tiesiog kitų vaikų peršama nuomonė, todėl vaikai tų stereotipų nenori atsikratyti, nes mano, kad tai yra tinkamas elgesys. Tiriamieji nenuleidžia rankų ir ieško būdų kaip pakeisti ir tų vaikų požiūrį.

DISKUSIJA

Magistro darbe analizuojamas kokybės klausimas šiuolaikinėje visuomenėje yra svarbus. Ne išimtis yra kokybiškas ugdymas(is). Tokių autorių, kaip A. Gumuliauskienės ir J. Smilgienės (2010) nuomone, prioritetas ugdymo(si) kokybei teikiamas bendrojo lavinimo mokykloms. Su autorių pateikta pozicija sutinkama, kad Lietuvos švietimo politikos požiūris dabartinais laikais yra būtent toks. Atitinkamas švietimo politikų požiūris į vaikų dienos centrų veiklą galėtų pagerinti švietimo kokybės klausimų įgyvendinimą bendrojo lavinimo mokyklose, dirbant su skirtingos socialinės grupės vaikais. Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato tik bendruosius reikalavimus vaikų dienos centrams bei jų teikiamoms paslaugoms. Lietuvoje veikiančios vaikų dienos centrai neturi vientisos idėjos, menkai bendradarbiauja tarpusavyje, tik pastaruoju metu atkreiptas dėmesys į dienos centrų personalo kvalifikaciją, pradėta ieškoti inovacijų sudarant sąlygas vaikų visapusiškam vystymuisi. Svarbu nustatyti vienodus, detalius reikalavimus, sukurti detalius vertinimo kriterijus. Tokiu būdu būtų galima periodiškai vertinti vaikų dienos centrų veiklą, tiksliau nustatyti jų infrastruktūros plėtros prioritetus. Autoriaus nuomone, šiuo metu valstybės ir vaikų dienos centrų požiūris į atliekamą veiklą dienos centre nesutampa. Dienos centrų veikla grindžiama siekiamybe, daryti viską, kad vyktų kuo geresnis integravimasis į visuomenę, apimant socialinius įgūdžius, ugdymą(si), saviraišką. Savo ruožtu, dienos centrų, bei darbuotojų veiklą reglamentuojančių dokumentų analizė parodė, kad įstatyminė bazė tiksliai neapibrėžia vaikų dienos centrų veiklos, o tai lemia painiavą organizacinėje, ugdomojoje veikloje.

Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos tolimesniems tyrimams

Tyrimas buvo organizuojamas kaip atvejo analizė, t.y. atliktas vienoje įstaigoje (X vaikų dienos centre) Šiaulių mieste todėl tvirtai teigti, kad tyrimo rezultatai gali būti pritaikyti visos Lietuvos mastu negalima. Žvelgiant iš kitos pozicijos, vaikų dienos centro paskirtis traktuojama visko darymu, kad vyktų kuo geresnis integravimasis į visuomenę, apimant saviraišką, socialinius įgūdžius, ugdymą(si) ir, galimai, šių įstaigų darbuotojai siekia padėti socialinės rizikos šeimų vaikams ir nesiekia jokios naudos sau, kadangi vaikų dienos centrai yra nevyriausybinės organizacijos, kurios nesiekia pelno. Taip pat dienos centrų, darbuotojų veiklą reglamentuojanti teisinė bazė yra bendra visiems vaikų dienos centrams. Šios pozicijos gali, galimai, daryti tam tikras tyrimo rezultatų gaires, kurios pateiktos išvadose, Lietuvos mastu.

Tyrimas atliktas su X vaikų dienos centro darbuotojais. Tyrimą būtų galima pakartoti su X vaikų dienos centru lankančiais vaikais, siekiant pastebėti ugdymo(si) kokybės užtikrinimą iš vaikų pusės. Darbo autorius buvo atlikęs panašų tyrimą X vaikų dienos centre su vaikais. Bakalauro darbas tema „Vaikų iš socialinės rizikos šeimų mokymosi motyvaciją įtakojantys

veiksniai“. Autoriaus magistro darbe tiriamieji minėjo vaikų mokymosi motyvaciją gerinant ugdymo(si) kokybę. Kaip vieną iš autoriaus bakalauro darbe atskleistų tyrimo rezultatų galima paminėti, kad mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų, lankančių X dienos centrą, ugdymo(si) kokybė turi svarių gerėjimo požymių. Tyrimo rezultatais nesistengiama parodyti, kad valstybė nesidomi vaikų dienos centrų veikla, tiesiog reikalingas teisinės bazės vaikų dienos centro atžvilgiu sukonkretinimas, numatant kokia veikla vykdoma vaikų dienos centruose, bet ir kaip visa tai turėtų būti įgyvendinama.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą darbo tema, galima teigti, kad vaikų dienos centro paskirtis traktuojama kaip nestacionarios vaikų priežiūros vykdymas, papildomų paslaugų organizavimas tokiu būdu, kad būtų patenkinami esminiai, šeimoje dėl tam tikrų priežasčių netenkinami, vaiko poreikiai. Dienos centrų veikla grindžiama siekiamybe, daryti viską, kad vyktų kuo geresnis integravimasis į visuomenę, apimant socialinius įgūdžius, ugdymą(si), saviraišką.
2. Dienos centrų veiklą reglamentuojančios teisinės bazės, dokumentų analizė parodė, kad įstatyminė bazė tiksliai neapibrėžia vaikų dienos centrų veiklos. Pastarosios institucijos vadovaujasi daugeliu kitų įstatymų, kurie neatitinka vienas kito, o tai lemia painiavą organizacinėje veikloje. Tyrimo dalyviai atskleidė neatitikimus tarp atliekamų darbo funkcijų ir valstybės sukurto teisinio reglamento dienos centre dirbančių darbuotojų atžvilgiu. Darbuotojų pareigybės darbo sutartyje apibrėžtos abstrakčiai ir ne visada atitinka realiai atliekamą veiklą.
3. Dienos centro darbuotojų veiklą, gerinančią vaikų ugdymo(si) kokybę galima įvardinti kaip, visokeriopą pagalbą pamokų ruošoje, pasitikėjimo savimi skatinimą, vaikų užimtumo organizavimą, talentų paiešką, ugdomųjų programų vykdymą.

REKOMENDACIJOS

1. Reikalinga supaprastinti vaikų patekimo į dienos centrus tvarką. Šiuo atveju prie jau esamos tvarkos, t.y. vaiko teisių apsaugos skyrių jurisdikcijos, priskirti ir bendrojo lavinimo mokykloms. Bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys specialistai, pastebėję vaiko problemas, galėtų kuruoti vaiko siuntimo į dienos centrą klausimą
2. Teisiniuose reglamentuose nustatančiuose dienos centrų veiklą, galima pastebėti, kad nėra sukurtas išsamus, konkretus dokumentas. Pati įstatymų bazė atrodo plati, tačiau taip atrodo tik iš pirmo žvilgsnio, realiai ji - netobula ir tiksliai neapibrėžianti vaikų dienos centrų veiklos. Pastarosios institucijos vadovaujasi visa eile kitų įstatymų, kurie įvelia neatitikimus, painiavą organizacinėje veikloje. Siekiant tikslumo, kokybės, reikia vengti abstrakčių apibrėžimų. Būtina konkrečiau numatyti kokia veikla vykdoma vaikų dienos centruose, bet ir kaip visa tai turėtų būti įgyvendinama.
3. Siekiant struktūruoto, kokybiškai integruoto įstaigos darbuotojų veiklos užtikrinimo bei pilno įstaigos paskirties išpildymo, papildomų etatų įsteigimas (psichologo, virėjo, valytojo). Išpildžius pateiktus pasiūlymus, dienos centro specialistai, dirbantys tiesiogiai su vaikais, galėtų koncentruotis į savo funkcijas, užtikrinant paslaugų kokybę.

LITERATŪRA:

1. Agutienė I. (2008). *Lankomumo problemų prevencija mokykloje*. Vilnius: Garnelis.
2. Alifanovienė D., Vaitkevičienė A., Kaušienė V. „Rizikos šeimos vaikų socialinės situacijos šeimose ir ugdymo institucijose analizė“, Socialinis ugdymas: postmodernios visuomenės iššūkiai vaikų ir jaunimo socializacijai VII.
3. Ambrukaitis J. (red.) (2003). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Arends R. (2008). *Mokomės mokytis*. Vilnius: Margi raštai.
5. Bagdonas A. (2004). *Socialinis darbas: profesinės veiklos įvadas*. Vilnius: Vilniaus universitetas;
6. Barczyk C. C. (1998). *Visuotinės kokybės vadyba: teorinis požiūris*. Vilnius: Technika.
7. Barkauskaitė M., Bruzgelevičienė R. (2004). *Švietimo įstaigos vertinimo nuostatos. Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodikos projektas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
8. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
9. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
10. Buldioski G. (2003). *T-kit mokymo pagrindai*. Vilnius: Baltijos kopija.
11. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai.
12. Burton W. J. (1990). *Conflict: Human Needs Theory* (vol. 2 of the Conflict Series). Macmillan.
13. Colby J., Witt. M. (2000). *Defining Quality in Education*. Nr. UNICEF/PD/ED/00/02
14. Creswell J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. London: SAGE Publications.
15. Černius V. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
16. Dereškevičius P. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys: monografija*. Vilnius: Žuvėdra.
17. Dėl LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 27 d. įsakymo NR. A1-585 „Dėl vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos komisijos sudarymo ir vaikų dienos centrų projektų vertinimo ir atrankos konkurso organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. [Žiūrėta: 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/12ce968076d411e38da4e231c7b4cf37>

18. „Dėl Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo patvirtinimo“. [Žiūrėta: 2011-01-11].
Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=281274&p_query=&p_tr2=
19. Dreikurs R. (2007). *Laimingi vaikai: iššūkis tėvams*. Vilnius: Vaga.
20. Dumčienė A., Bajoriūnas Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
21. Felser G. (2006). *Motyvacijos būdai: asmens sėkmę lemiantys faktoriai, praktinis psichologijos panaudojimas*. Vilnius: Alma littera.
22. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alna litera.
23. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. (2007). *Edukologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
24. Guščinskienė J., Kondrotaitė G. (2006). „*Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija*“, Socialinis darbas5(2).
25. Helmke A. (2012). *Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas*. Vilnius: Vaistų žinios.
26. Išoraitė M. (2005). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius: Saulelė.
27. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas: Įvadas į edukologijos studijas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
28. Jakavičius V., Juška A. (1996). *Mokyklos pedagogika: vadovėlis pedagogikos specialybės studentams*. Kaunas: Šviesa.
29. Jensen E. (2001) *Tobulas mokymas: daugiau kaip 1000 patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams*. Vilnius: AB OVO.
30. Jovaiša L. (2011). *Pedagogikos propedeutika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
31. Jovaiša L. (2011). *Edukologija I tomas*. Vilnius: Agora.
32. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
33. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora.
34. Kaziliūnas A. (2007). *Kokybės vadyba*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
35. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
36. Leliūgienė I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
37. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
38. Lidaka A., Lanka S. (2014). „*Socializationaforchildren: problemsandchallengesforsočiety*“, Socialinis ugdymas: postmodernios visuomenės iššūkiai vaikų ir jaunimo socializacijai VII.

39. Lietuva: 2014 m. Nacionalinė reformų darbotvarkė. [Žiūrėta: 2015-01-03]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp2014_lithuania_lt.pdf
40. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras (2007). [Žiūrėta: 2015-02-29]. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CCwQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.sppd.lt%2Fmedia%2Fmce_filebrowser%2F2014%2F11%2F04%2FVDC_teikiamu_soc_pasl_ivair_2007_4_9UXZpF3.doc&ei=4qgGVY-2MojSUDkdGvAD&usg=AFQjCNGS6Ljoc2kaj1vCsqxY66xNT9PGOg
41. Lietuvos vaikų dienos centrų asociacija [Žiūrėta: 2015-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lvdca.lt/>
42. LR Asociacijų įstatymas (2004). [Žiūrėta: 2015-02-24]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=226938
43. LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas (2013). [Žiūrėta: 2015-02-24]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=461760&p_tr2=2
44. Masiliauskienė E., Griškutė V. (2010). *Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams reiškos kontekstų empirinis tyrimas*. Mokytojų ugdymas. Nr. 14 (1).
45. Ministerija pirks vaikų dienos centrų paslaugas (2013). [Žiūrėta: 2015-05-11]. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/Ministerija-pirks-vaiku-dienos-centru-paslaugas>
46. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
47. O'Brien R. (1998). An overview of the methodological approach of action research. [Žiūrėta: 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.web.net/~robrien/papers/arfinal.html>
48. Petrikaitienė L. (1998). *Vaikų bendrija šeimoje: socialiniai vaidmenys ir jų transformavimasis*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Lietuvos sociologų draugija.
49. Pileckaitė-Markovienė M. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
50. Rajeckas V. (1999). *Mokymo organizavimas*. Kaunas: Šviesa.
51. Rupkuvienė S. (2008). *Empiriniai socioedukaciniai tyrimai: mokymosi motyvacijos ir vaikų globos anmų ugdytinių problemos*. Klaipėda, Klaipėdos kolegija, pedagogikos fakultetas.
52. Rupšienė L. (2000). *Nenoras mokyti – socialinis pedagoginis reiškinys: monografija*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.

53. Sipovič I. (2007). „Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas“. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 22.
54. Valickas G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
55. Valstybinė šeimos politikos koncepcija“ [Žiūrėta 2012-04-11]. Prieiga per internetą: http://www3.seimas.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1
56. Vilkonienė M. (2007). *Bendrojo išsilavinimo kokybė: samprata, problematika, praktika*. Vilnius: Garnelis.
57. Vosylienė E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku: mokomoji knyga*. Vilnius: Baltos lankos.
58. VšĮ „Montessori metodo centras“. [Žiūrėta: 2015-05-09]. Prieiga per internetą: http://www.montessoricentras.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=29
59. Žalimienė L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
60. Žalimienė L. (2001). „*Socialinių paslaugų kokybę lemiantys veiksniai*“. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. Nr. 1
61. Žukauskienė R. (1996). *Raidos psichologija*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.